

FONTES

LINGVÆ VASCONVM

stvdia et
docvmenta

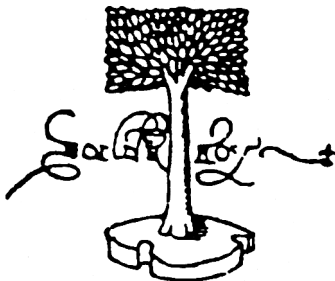

Erroibarko aldaeraren inguruan (1 – Ipar Erroibarko mintzairak) <i>Koldo Artola</i>	229
Basaburu Txikiko euskararen lekukoak (eta II) <i>Gorka Lekaroz</i>	277
Subordinadas completivas del verbo <i>gertatu</i> ‘ocurrir’ en Haraneder: ¿Subjuntivo extendido o conservación del Aoristo Perifrástico? <i>Gontzal Aldai</i>	327
Notas sobre toponimia de origen romano en Bizkaia <i>Valeriano Yarza Urquiola</i>	345
<i>Ol(b)a</i> entitate geografikoaz zenbait ohar <i>Luis Mari Zaldúa Etxabe</i>	385
Murillo el Fruto: XIV. gizaldiko agiria <i>Patxi Salaberri Zaratiegi</i>	407

Año XLVII
Número 120
2015

Nafarroako Gobernua **Gobierno de Navarra**
Kultura, Kirol eta Departamento de Cultura,
Gazteria Departamentua Deporte y Juventud

FONTES
LINGVÆ VASCONVM
stvdia et
docvmenta

SEPARATA

Año XLVII • Número 120 • 2015

Erroibarko aldaeraren inguruan
(1 – Ipar Erroibarko mintzairak)

KOLDO ARTOLA

Erroibarko aldaeraren inguruan

(1 – Ipar Erroibarko mintzairak)

KOLDO ARTOLA*

SARRERA GISA

Bonaparte printzeak egin zuen euskalkien arteko sailkapena gogoan, horietarik bat da, hark *Hegoaldeko Goi Nafarrera* deitu zuena, azken urteetan gure arreta modu berezi batez erakarri duena.

Hiru azpieuskalkitan banaturik, batzuek esana dute eta zinez hala bide da, garai batean hau izan zela euskalki guztien artean zabalduea. Gure egunotan, alabaina, bere lekukotasunak oso leku gutxitara eta, salbuespenak salbuespen, oso egoera txarrean iritsi zaizkigu, gauza jakina denez.

Azken urteotan Artzibarko zein Aurizko aldaeren inguruko informazioa aldizkari honetara ekartzean egin dugun gisan, oraingo honetan Erroibarko aldaeraren alderdi bateko mintzamoldeen berri eman nahi dugu, ibar honetako ipar aldean kokatu herri batzuetan duela denbora gutxi arte erabilia –zeinak, Pedro de Yizarren ustez, azpialdaera bat osatzen zuen–, gainerakoena hurrengo saio baterako utzirik.

Oraingo honetan dakartzagun herri edo baserriak, beraz, Aurizberri, Mezkiritz, Ureta, Gerendiain, Esnotz eta Lintzoain dira. Zilbeti, aldiz, ipar Esteribarko herriekin sartzeko asmoa dugu, Yizarrek berak *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional* lanean herri horretan ikusi uste zuena kontuan hartuz.

Hautaketa hau egiteko arrazoietarik bat, agian nagusia, ‘nor-nori-nork’ saileko datibo-kasuan singularreko zein pluraleko hirugarren pertsonak tar-teko direnean, *eradun oinarritzko adizkiak erabili izana da, gure egunotan,

* Donostiako ARANZADI Zientzia Elkarteko Etnografia Sailekoa.

Esker biziak damazkiot lana irakurri eta zenbait iradokizun egin didan Xabier semeari, Euskal Filologian lizentziaduna denari.

hegoaldeko goi-nafarreraren baitan, ipar Artzibartik eta Auritz-Orreagatik at, inguru hauetan soilik aurkitu duguna. Hots, ‘nik eman diot (hari)’, eta ‘nik eman diotet (haiei)’ erabili ordez, *dakot* eta *dakotet* erabiltzea (iraganaldian, ‘eman nio(n)’ eta ‘eman niote(n)’ era ezagunen ordez, *neko(n)* eta *nekote(n)* izango genituzkeenak).

Dena dela eta kontuak argitze aldera, agian ez litzateke hemen sobera izango zera adieraztea: XIX mendearen erdi aldean Bonapartek *Hegoaldeko Goi Nafarrera* deitu zuen euskalkiaren esparruan, guk, 1980ko hamarkadan, esparru horren azken edo ia azken gordelekuetara, eskuz eta grabagailuz, euskarazko datuak biltzera iritsi ginenean ez genuela, Auritz, Orreaga eta Artzibar-Erroibarko ipar aldeko herri batzuetan izan ezik, *eradun formarik aurkitu¹. Agian lehenagoko denboretan bai, halako erak eremu luze-zabal handi samarrean existitu ziren? eta, hala izan bazen, bestelakoek ordezkatu zituzten? ez dakigu.

Edozein kasutan, saio honetan ageri diren herrietako batek, Aurizberrik zehazki, Aezkoako aditzaren eragina nozitzen duela iruditzen zaigu, era tri-pertsonaletan, agian, bereziki, jarraiko adibideek erakusten dutenez: ‘zuk niri hura’ sailean, *darazu, dara, darazie...* (Mezkiritzen eta Lintzoainen *direzu, dire, direzie*); ‘nik zuri hura’ delakoan, *dauzut, dauzu, dauzugu...* (Mezkiritzen eta Lintzoainen *dizut, dizu, dizugu*); ‘zuk guri hura’ kasurako: *daguzu, dagu, daguzie...* (Mezkiritzen eta Lintzoainen *diguzu, digu, diguzie*); eta ‘nik zuei hura’ delakorako: *dauziet, dauzie, dauziegu...* (Mezkiritzen eta Lintzoainen *diziet, dizie, diziegu*), lagin batzuk baizik ez aipatzeagatik.

Bestelako desberdintasunik bada herriotan erabili diren aditz kontuetan ere, baina horietan sakontzeak urrun eramango gintuzke eta, saio honen helburua bertan ageri diren herrietan grabaturiko lagin batzuk balizko interesdunaren esku jartzea denez, aditzarekiko hori hemen utziko dugu.

BEREZIKI IKUSKATURIKO LANAK

Saioan aipatzen den bibliografian ikusgai diren lanetatik bik erakarri dute modu berezian gure arreta: Jose Mari Satrustegi zenak *Euskal testu zaharrak* liburu zinez interesgarrian ekarritako Erroko hiru sermoiek, alde batetik, eta Orreaga Ibarak, geroago, aldizkari honen 75. zenbakian, «Erroko testu argitaragabe bat eta beste batzuen iruzkina» izeneko lanean aipatzen duenak, bestetik.

Perpetua Saraguetaren lanak ere ikusi ditugu, baina, nahiz halakoetan oso gauza polit eta interesgarri asko diren, aintzakotzat ez hartzea erabaki dugu, darabilen hizkeran kanpoko eragina aski nabaria delako.

Satrustegik aurkeztu sermoiak, XIX. mendekoak, Erroibarko zein aldetakoak izan ote daitezkeen aztertzen hasi eta, III.era iristean –lau dira predikuak, laugarrena oso laburra, amaitu gabea gainera–, ulertu dugu zergatik sailkatu dituen bi multzotan Orreaga Ibarak bere «Erroko testu argitaragabe bat...» lanean: lehenengo biak esku batenak bide dira eta beste biak beste batenak.

Lehenengo bietan, eta nahiz, agian, hau garrantzi txikiko gauza izan, *-i + a, -ia* dugu, ohiki, eta *-u + a, -ua*. Beste bietan, berriz, *-ia, -ie* eta *-ua, -ue*,

¹ Erroibarko hego aldeko Larraingoa salbuespena izan zen Yizarrentzako datuak bildu genitue-nean, berriemailea berta-bertakoa baitzen. Damurik ez bide genion galdetu lan-kontuak direla eta ipar aldeko herriren batean, holako erak erabiltzen diren herriren batean, alegia, egon ote zen.

denetarik bada. Lehen bien euskara, agian, guk iragan mendeko laurogeiko hamarkadan ibarreko ipar aldean, Aurizberrin bereziki eta, neurri batean, baita Mezkitritzen ere –hau nahasiagoa dugu kontu honetan– aurkitu genituen hizkeretatik hurbilxe iruditzen zaigu. Baina badira bestelako arazoak ere.

Aditzarekin hasita, eta, momentuz, lehenengo bi testu horiek oinarri, ikusten dugu ‘nor-nori’ sailean ere euskara hori ibarreko ipar aldera begira dagoela: *eta aguertu ciceion Jesuchristo* (‘hura hari’) / *ustez beguiac engañacen ciceizquion* (‘haiek hari’) / *cergatic etcitceioten gueldicen... batrere* (‘hura haiei’) / *aguercen ciceizquioten goibel belz bazuc* (‘haiek haiei’). Hauek, berriz, Mezkitritzen bildu genituenekin dute antzik gehien: *zitzeon* / *zitzaizkon* / *zitzeoten* / *zitzaizkoten*. Hauek, aditz laguntzaileok, ibarreko hego aldera begira jarri eta diferentzia agerikoa da, Erron berean, adibidez, *zekio* / *zekizkio* / *zekiote* / *zekizkiote* bildu baikenuen eta, Errotik beheiti ere, oso hauen antzekoak eman zizkigun Gurbizarren sortu agure batek: *zakio* / *zazkio* / *zakiote* eta *zakizkiote*, hurrenez hurren.

Ikusgarria berriz, sermoi hauetan, gure egunotan guztiz galdurik aurkitu ditugun aditz bipertsonalen iraupena: *an adoratuco nauzu* / *botatu ninduen* / *norat ereman zaituzte*. Guk, horien orde, *direzu*, *ziren* eta *dizute* gisako era tripertsonalak baizik ez genituen bildu.

‘Nor-nori-nork’ delakoan, berriz, duela hogeita hamar urte Erroibarko hego aldean aurkitu genuenarekin guztiz adosturik ageri dira, eta ez lehen bi izkribuak soilik, beste biak ere bai baizik.

Hona orainaldiko lagin batzuk: ‘hark hari’ (sg.) *dio*; (pl.) *tio* / ‘guk hari’ (sg.) *diogu*; (pl.) *tiogu* / ‘guk haiei’ (pl.) *tiogute* / ‘hark haiei’ (pl.) *(d)itiote* / ‘haiek hari’ (sg.) *diote*; (pl.) *tiote*.

Hona iraganaldian: ‘hark hari’ (sg.) *cion*; (pl.) *cition* / ‘hark haiei’ (sg.) *ciote(n)* / ‘haiek hari’ (sg.) *ciote* / ‘haiek haiei’ (sg.) *ciote(n)*; (pl.) *citioten*.

Hots, *eradun formen inolako tartekatzerik ez da ageri, inguru hauetan aski berandu sartu bide ziren seinale. Iritzi berekoa da Orreaga Ibarra, zera dioenean:

Nabarmendu behar da, gaur egun hain ohikoak diren 3. pertsonari dagozkion formak –*zekote*, *dakote*, *nekote*– ez direla testu hauetan testigatzen. Honenbestez, forma hauek berriak direlakoan gaude.

Aipatzeko kontua da *-t(z)eko* / *-t(z)era* bukaerako aditz-izenen bati egokituriko osagarri zuzenak genitiboa hartzen dutela: *gure erredentorearen errecibiceco* / *even gucien erremediaceco* / *becatari gucien salbacera* / *arima sanduen libracera*, adibidez. Saio honetara ekarri ditugun herrietatik Mezkitritzen bakarrik aditu ditugu era horrelako esaldiak: *mendien kuidatzen* / *zenbait erien sendatzeko* / *ferrain iteko* eta *biloin erretzeko*, kasu. Aita Damaso Intzakoak, dena dela eta bidenabar esanik, honako esaera bildu zuen aspaldi Aurizberrin: *Zato biar goizian, nik leotik botatzen dudan diruen arrapatzera*.

Besterik da ergatiboko pluralak erakusten duen *-ek* ezaugarria: *oficialec eta materialec berec eracusten digute* / *Ainguiruec eta justoec icusten eta beidacen diotela* / *Tempestadec eta tormentec arrallacen zuten Uncia*. Saio honetan apenas dugu era honetako esaldien lekukotasunik, inoiz bestela iruditu arren; hots, *guziek* batek, adibidez, halakoaren itxura izan arren, hitz honen azken silabaren aurrean *i* bat egoteari zor zaio bukaera hori.

Besterik da, halaber, erakusle batzuek, singularrean ohiki, hasieran hartzen duten *g*-ren kontua: *dotrinagau* / *doctrinagonequin* / *obra gontan* / *andregau*, *andre gonec*, *andre gonen* / *gracia gura*... Aezkoan ohikoa dugu hau eta Artzibarren ere aski zabaldurik aurkitu genuen, baina hona dakartzagun laginetan ez da ia ageri.

Orreaga Ibarren lehen aipatu lana, zeinean XIX-XX mendeen arteko izkribu bat jasotzen den, labur xamarra izanik ere, bada bertan, nola edo hala, azpimarratzeko moduko zerbait:

Pasarte batean *criatu gaitu* dakusagu, baina beste batean *vedicacen dizut*. Hots, badirudi era tripertsonalak ohiko bipertsonalei nagusitzen hasiak zitzazkiela (mende bat lehenago ez zen gertatzen hala eta, aldiz, duela hogeita hamar urte inguru, ordezkapena erabatekoa zen).

Beste pasarte batean, *gure obrec merezi duten premia*... irakur dezakegu, pluraleko 3. pertsonari dagokion ezaugarria *-ek* agentea, alegia— agerian dela.

Eta gorago aipatu *-t(z)eko* / *-t(z)era* bukaerako aditz-izenen bati egokitu osagarri zuzenek genitiboa hartzen duteneko kontuekin loturik, izkribu honetan adibide pareta ere badugu: *salvacioaren consequiceco* eta *orren magestaile sanduaren recibiceco*.

Nongoak ote ziren, beraz, sermoi horien guztien egileak? Erroibarko zein herri edo alderditakoak?

DATUEN TRANSKRIPZIORAKO OHARRAK

Ia aditzen ez diren hotsak, honen aurreneko lanetan egin bezala, parentesi artean transkribatu ditugu.

Bokal batzuen itxierak: *a* eta *e* artekoa *ä* idatzi dugu; *e* eta *i* artekoa *ë*; *o* eta *u* artekoa, *ö*. Inoiz, *i* eta *u* arteko bat aditu uste izan dugunean, *ü* idatzi dugu.

Azken honek bitxi samarra iduri badezake ere, oroitarazi nahi dugu Bonaparteren eskuizkribuetan hitzek artikulua hartzean zernola jokatzeko zuten adierazteko hark berak idatziriko orrian² zera irakur daitekeela: «Uriz: á, eá, ía, oá, úa», azken honen kasuan, *u*-aren gainean eta tildearen azpian, puntu-txo bat ageri dela.

Azkenik eta gure ohiturari jarraikiz, bi eratako azentuak erabili ditugula esan beharrean gara: indar edo intentsitate handikoa (´) bata eta hori baino txikiagokoa (˘) bestea.

SAIO HONETAKO BERRIEMAILEEN ZERRENDA

AURIZBERRI

Rafael Urtasun Irisarri, 1908an jaioa
gurasoak ere, biak *auzperriarrak*

MEZKIRITZ

Marcos Saragueta Zubiri, 1909an jaioa
aita mezkiriztarra / ama aintzioarra

² Ikus «Bonaparte ondareko eskuizkribuak - Hegoaldeko goi-nafarrera» izenburuko liburuaren azala.

URETA

Santiago Agorreta Garde, 1922an jaioa
ama uretarra / aita agorretarra (Esteribar)

GERENDIAIN

Catalina Linzoain Zilbeti, 1887an jaioa
gurasoak ere, biak *gerindarrak*
Bautista Azparren Urrutia, 1904an jaioa
gurasoak ere, biak *gerindarrak*

ESNOTZ

Daniela Esain Olondriz, 1903an jaioa
gurasoak ere, biak esnoztarrak
Lorenzo Bizkai Erro, 1908an jaioa
aita esnoztarra / ama errotarra
Francisca Zilbeti Ardaiz, 1901ean jaioa
gurasoak ere, biak esnoztarrak

LINTZOAIN

Segundo Torrea Usoz, 1903an jaioa
ama lintzoaindarra / aita ardaiztarra

---oOo---

AURIZBERRI

Rafael Urtasun Irisarri

Doktrina eta gainerakoa euskaraz (1983)³

Apéz?... sermónak eta konfèsatú? ta... katezís-moa ta gúzia? euskáraz, ìten omén tzue(n), déna!... yénde guziéikin euskáraz bàizik ez ómen tzé... mintzá-tzen. Geró? orí ioan tzé, Abaurré...-gañéra, Abaurréalta! an eré berdín, berdín, jènde guziék, apèzengána... erastéra ta ioan beár... bàlin bazué? bétì euskáraz, bétì-betì!... Géro, galdú ziré gáuzak.

Tabernako giroa (1983)

- Eta zer bertze?

A! ta zer bértxe?⁴ pues, eztákit; ándik, tabérnara egóte-, ioàten tziré gizó-nak, ardóz... ardóz betiák, egàrriarík ez! jejé!... ta, bátek bertzéa(i) èrra omen tzekó: «Ba! àitu zú? ardóa oréi... kariátu omén da». - «Ba! nón-ta, sós bat balió duén basoák, kariátzen ál da» (barrez).

- Non-ta...?

³ Testu llabur hau, gure 'Ziorditik Uztarrozeraino...' izenburu luzeko lanean (hemendik aurrera ZU) agertu zena, zuzendu beharrean gara, *erastera* (gazt. 'a charlar') idatzi beharrean, *irabaztera* idatzi baikenuen orduan (11 At., 308. galderari eginiko gehigarrietan).

⁴ Tz > tx bihurturik dakusagu zenbait aldiz (geroxeago ere, adibidez, *moteltxen* kausituko dugu). Arrietako Saturnino Etxamendi artzibartarrak ere, batzuetan, halako txandaketak egiten zituen eta gauza bera Mezkirizko Saraguetak ere, besteak beste.

«Non-tá? ardó, basó árdoak, sós bat balio duén?»... ordúan, sos bátean, bórz zéntimo, sàltzen tzé... basó árdo bát. «Nón-ta... básó at árdo, sós bat balio duén? kariátzen ál da».

Hil berri baten familiaz zerbait (1983)

Eitén tzuen? a, eo... ámak? e ánimo pixkát emàn bearreán semeái? pues... ez útzil! ez útzil!... ez útzil! [ezer egiten, antza]. Ta, azkenéan? ya, il tzeláik?⁵ orduán ya... akábo. Orái, kèndu tizuzt⁶ beór batzúk, béak, árdiak... dénak! ta án bizi dá, alába batékin, Irúñen. Ooo!... dagó... Rotxapéan.

Euskararen galeraz (1983)

- Gizon hura nahasten zela diozu...

Násten tzé, bai.

- Eta gero zer egin zuen?

Pues yá utzí zue, utzí zue, ta géro bertzé baték erran tzué baña, bazekiéla euskára baña, óla... konbársazio bat íru-, ìrukitzekó? éztakí, éztagi. Ta, géro, ze? gáldu déla, gèiená.

- Eta azkenean heldu zen hona?

Bai, bai; ála! serrerían ai giná lanéan, ta... ordúan, ya... emén, eratsèko pixkát? baiétz èrran nekó. T'an, an tzuén? e... [nire] seméa, an, Donóstian dagóna orái? ta arrék lagundu zuén aunítz, ejéje!... Ba! errán tzu-, erran tzué gízona zelá, betí're: «Berèxteuntzú umía, ya umía aski... nási gabé gauzák». Ála erran tzué, jemeník e: «Orái, bàdakizú, ezpáita erásten, motéltxen da, eztíre... ítzak atrátzen aísa».

- Bai, ohitura galdu eta orduan asko torpetzen, e?

Bai, ta emén eztút, orái... eztakít geió. Orái arté bagindué emen... gizon bát? Legásaköa zéna; úra, bétí aitzen tzé... euskaráz? elkarrekí? bétí euskaráz! Ta... orái déla amabórz bát egún edo... íl da, bai; tronbósis oitaík eman tze-kó... bat? ta, láu-bortz egunés? fundítu ze. Lastíma aúndia da.

- Bai. Eta orain ez zara inorekin mintzatzen? izanen duzu, ba, adiskide edo lagun bat...

Bai, emén badá... maéxtro at... (emazterari:) Oye, zénbat? ¿cuántos años tendrá Silverio?

(Emaztea:) Pues cincuenta y...

Arrekín bai.

- Nongoa da bera?

Eméngöa, emengöa, bai-bai, Irúñen daó orái.

- Eta harekin egiten duzu...

Bái-bai-bái, aunítz, arrék e... ník baño obekí, bàña arrék erraten dú ber-dín, torpétzen déla, ez...

- Eta hemengo euskara daki zuk bezala? etxean ikasitakoa?

Ba! ainbértze eztakít, betí kánpoan egón da, estúdioetan ta géro... bértze erriétan. Aézkoan eré egon tzé, Iribérrin, máixtro. Ta geró... Irúñera ioatekó

⁵ Berriemaile honek ahoskatuak *k* batzuk, batzuetan, *j* iruditzen zaizkigu (kasu honetan *tze-laij*, baina, beste batzuetan, *gauzaj*, *orrejín*, *dij* edota *guziáj*, kasu). Auritzen eta Mezkitzen ere, gutxienez, halako ahoskapeak aditu uste izan ditugu.

⁶ Ditzute' bide da hori, baina horrela aditzen uste dugu.

pues, orí o, goália pìztu zaió áuniz, euskéra... yakí ote a; bertzéik éztut emén, il diré.

- Izanen dira oraindik ere batzuk, hemen, zerbait dakitenak...

Emén? (hortzez ezezka); orái ikasi úten... oetaík gazte bát amári lèrtzen baitzú, bañó, bear badá ézta *caliente*, *no se ve...* ejejé! ikastólan ikási egiotén. Gerónen ándereñó... òrgöa dá, Garráldaköá... orrekín bai, betí euskéras aitzén dík⁷, biño bertzenáz? eztá, e? Il díre, emén... ba! bí urté ontán edo... àlako zerbáit? pu! euskéra... da aiekìn guziák? yoan díre; oráin il, lemixíköa.

- Arestian egon naizen taberna horretako andreak ere ba omen daki...

A! emén, Tòki Óna?... ya, bai, neré adínekoa dá bañó, zartxàgo dá. Badáki báí orrek.

(Emaztea:) Yo no creo que sepa mucho...

Pues bastante bien, bastante bien. Ta báí, badá bertze bát, Antéra... Antéra, bai; arrékin? bai, euskarás... béti.

- Antera horrekin?

Bai; [gizon] ori dá... Urdóz⁸ de Santestéban... óri báí, ta bére andréa ere.

- Horrek bai, ongi jakinen du...

Bai, bai, ongi, ongi; erdára baño obekió orañik.

Bazko denborako kantinele (1983)

«Kíkimi? gúk arróltze gúti, ditúgunák eré áski, alabé alabó, biér déla Bázko».

- Kantatu gabe, e?

Kantátu gabé.

- Errana bakarrik...

Errána bakarrik.

- Erran ezazu berriz...

«Kíkimi, gúk arróltze gúti, ditugúnák eré áski... alabé alabó? biér déla Bázko». Recogían... huevos y...

- Erran, erran euskaraz...

A! larùnbateán, ioàten giná etxèz etxé, 'Kíkimi' oi kàntatúz, ta... sàski batzuretán emàten zizkiguté urdáí-púskak, txistórra, arróltzeak... Ta, geró? apézain étxean, prestàtzen tzituzté Bázko egunéan, artsàlde ártan, merédu on bat ín? àur gúziek? ta, oi, orí ze gùre fésta.

- Orduan, kantatu baino gehiago egiten zen deklamatu, musikarik gabe...

Ba... músika gabe, bá-bai.

Inauterietan (1983)

Géro? iáutretán eré oí... oí ya, mutílak ginaláik? mutíll aski, áxki formál. Ta báí, oi eré... bìandeán (!), iautréko... ìandeán? ta... astèarteán? etxèz etxé ibiltzen giné? ta, púskak biltzén, ta geró? tabérna yoten ginduzá...

- Zerbait kantatzen zenuten?

Ba!... músika pixkát izàten gindué, emén bazé txistulàri bát, ya... zárta, ta arrekín kántuz ibiltzen giné, arrèn soñué.

⁷ Bitxia iduri dezake, agian, 'aritzen dik' honek, hala artean azaldu gabeko hikako tratamenduagatik nola, behin azaldu-eta, 'aritzen duk' ez emateagatik. Iparraldeko zenbait mintzotan, haatik, 'ari du' erabili ohi da, gure artean usadiozkoa den 'ari da' ren ordeez, eta horretan egon daiteke, gure ustez, arrazoia.

⁸ Urroz behar du izan horrek.

- Baina 'kikimiki' horren antzeko edo iduriko kanturik ez...
 Ez-ez-ez, ez-ez-e, déus ez; 'kikimíki' orí... aurréndako bakarrík ze.
 - Eta nola ateratzen zineten karrikara inauterietan? mozoraturik edo?
 A! pues... mozórrotuik geëenak! lemízi... buéltak emán, àl guzítí? ta géro...
 ya... ilúntzean, ilúntzeko... àsmo ortán? pues, àstelená etxètaík...
 - Eta zertaz mozorratzen zineten, zer beztitzen?
 Ba! déus ere!... Bueno, ta óri; arrápate ginduzán arrópa zár... guzíak! ta
 bértze... amerikáno... zenbáit balin bazé, arrén... txapélak? ta... luego, kortína
 oetaík arpégian ezarrí? ta hála!... lìzenziá ya oetaík... (barrez)
 - Ongi pasatzen zenuten, e?
 Bá-bái, óngi pasté gindue; géro... neskátzi? bat-, batzú idurí, néska... zìren
 étxean? pues, dantzáldi bat ìte gindué(n)...
 (Puntu honetara iristean kontraera bukatu gabe geratu zen).

MEZKIRITZ

Marcos Saragueta Zubiri

Mokorra aldatu zioteneko (1984)

Ta ondarrák diré, orái, júnioin, emeréztien, in biár tu lau urté... pa trés,
 kadéra au, postízoa. Ta mártxoain oíte bórtzean, ín du bi úrte?... bértxea,
 eskuñékoa.

- Kaderak, e? operaturik?
 Bai, Irúñen.
 - Zer, kendurik eta...?
 Kendú? te parátu postízoa.
 - Eta ongi moldatzen zara?
 Edérki! orái arteañó artzèrtzekó⁹...
 - Hara, ez makilarik eta ez...

Já ere! erràn txiretén utzí biar nuéla ere. Orái, operátzekó... bezpéran, errán
 tzien... medíkuek. Zén Imízkoiz (sic), orèi daó... len tzegó Unibersitérien,
 Kliníke Unibersitárian, orái dagó Ospitélian, jéfe; Imízkoiz... deitzén da, na-
 fár bat. «Iguál... obekéó? artíko izú? pues, Cañaveráren ekípoa, Unibersitáde
 oiéköa». Ór operátu diréte neri. Ta, báitut amaséi injérto nõure gorpútzean?
 júnioin amalábian in bear tú, emezórtzi urte, e? erré nitzéla emén, erríko...
 paréta ói iten, múro egiten, to! árrien (b)otatzen; baktízú¹⁰, aú? (erakutsiz) óri,
 ára. Berróite... berróite amaíru egun dú? berróite amaíru egún pastú naö (a)n,
 kliníken, en la Clínica Erróndo. In tzidetén amaséi injérto; kéndu emendík?
 eta...

- Errondo? Donostiakoan?

Ez! Irúñen! Clínica Erróndo... eztákit etzaotén deitzén San Miguel. Or
 dá... Dios!... Ruiz de Áldako, kanpó... fùbol fuérte! órgo klínike ortan.

⁹ Pozik egoteko modukoa' izan liteke hau, zentzu zabalean, baldin saio honetan, geroxe-ago ageriko den Catalina Linzoain gerendiaindarrari bildu genion 'artxitu = *abuocar la lana para hilar*'ekin zerikusia badu. Azkueren *Hiztegia*-n, balizko gure susmo honen alde agian, zera dugu: **Hartzitu** (BN-ald), enorgullecerse, *s'enorgueillir*.

¹⁰ 'Ba(da)kizu' alegia, batzuetan *z = tz* baitakusagu aurretik *ez l, ez n ez r*-rik izan gabe. Ikus, geroago, *gutziak, bitzi* eta *atzienden* hitzak ere, adibidez.

Ór daón klínken (sic). Klaró! karríke... San Miguel karríke eré óri de, góiti, yoaten dá? pues or, or... ór operátu nítze.

Inauterietan (1986)

- Eguberrietan ateratzen zineten etxez etxe kantari edo...?

Ez, Eguéri te ebetan? ez, bàña karnabáletán bai.

- Beztiturik edo?

Eee! ba! bákan zenbáit iguál, edózein tráje zár, zenbáit än artú? mozòrro-ontzí edo olá... karéta pix-, zénbait paratú? te...

- Eta zer egiten zenuten?

A! etxèz etxé! gitárraikin edo kordeonekí? te kantatú? te... iótre nite¹¹ deitú.

- Nola?

Ióte nítze!

- Eta zer beste erraten zen? zer gehiago?

Ba! deus éz!... ta géro, pues, kordèonekín? be!...

- Orduan, hori bakarrik: 'iaute...'

Iòte nítze!

- Eta kantatu, zerbait kantatzen zen?

Ba! kantatú? pues, musikéiki juáten baiginé? pues mázt-, neskákoak zirén etxeán? pues, dantzàldi zenbáit, dantzá at edo bíde paratú? ta arrátsean bérriz, ejé! dantzatú? te, an pàtzen tzuténa artú? te...

- Ze kantuak izaten ziren?

Ba! orí? pues, jótak eta...

- Ordukoak, modakoak eta...

Bai.

- Euskarazkorik ez?

Euskéraz? ba! gúti, euskéraz gúti; kantátu euskéraz gúti.

- Oroitzen zara baten batez?

Éz-ez-e, ez. Ní enaiz, euskéraz entzúten? ez, ez gínuen kantatzén, euskéraz. Orí, iten tzén? pues... iéndean! karnabàl igéndëa, ta geró asteártea, karnabál? bí eunéz, bí egu iten tzé. Ètxez etxé... juaten giné? gaztèrie guziá, ta matén tzutená artú? ta... etxetan? pues, gázta eo zèrbat itéko edo iguál... lukarí kebé, txistórra edo... erabázt, orí? ta arrapí tä, karríkera! beláxe étxe batera.

- Eta harekin, gero, zer egiten zenuten?

Be! zé in biar ginutzén? pues kantatú, kantàtu errién te, yáuzikè! gázte kóntu.

- Eta gero, gauza horiekin afari bat...

Afárie prestatú, olaxén? da...

- Izenik bazuen afari horrek? ematen zitzaion izen berezi bat?

Be! karnábala, kárnabalgo...

- Karnabal afaria edo?

Karnabál-afárie, bai; ta àstearteán berdin.

- Zein etxetan egiten zen?

Orí? orái eztakít... orí, len? bazén mayordómua eta mayordóma. Non-brátzen tzirén! gazténetaik; ta alà-alá... gaztèrie zen le-, etxetik? pues, «Pues aurtén ni». Ni néiz? pues, eldù den urteán? urbilén etxéko... mútile. Ta,

¹¹ Hitz-pare hau erabili zuen hiru aldietan era desberdinez ahoskatu zuen; ikus beheraxeago.

nexkakuétan? bérdin, neskakuétan bérdin; neskátuak tzirén etxeán? pues, seítu rónða: urte bátez etxe bátean? bèrtze urté bat bértzetan? ta etxe álde, denborà aetan? pues, zèlebratzén, éz-ez sartzén ez; mayordómoa zen étxean. Bai, mayòrdomoá? bère launekín? te prestàtzen tzirén? ta... geró, olgáldia.

- Eta musika sonatzen zutenak, hemengoak ziren?

Erríkoak! erríkoak! bai, gázteak, gázte zenbáit, gitárra soñàtzen tzuéna edo kordeón ttár zenbait... soñàtzen tzuéna!

- Ez zen kanpotik ekarri beharrik.

Ez! éz-ez-ez! ortáko étzen... kártzen, karnabáletan ez; erríko bérekoak.

Kalba izeneko jolasa (1986)

- Haur txikitan zertan jolasten zineten, karrikan eta?

Ba! gaztè kontú.

- Baziren jolas batzuk edo?

Ez, ez... olá karriken nitzélaik? nóla... pues kantátu, te...

- Ez, baina jolastu, jostatu; ¿qué juegos había? mutikotan eta...

A! denbóra aetan? emén bazén, orí... kálba.

- Nola jolasten zen?

Eee!... bedrátzi zúlo. Sí, nueve, e? se ponían.

- Bederatzi?

Bèderatzi... ee! lúzetason geú?¹²

- Boloak edo...

Bóloak, ta banatú? te, geró? kálba bóta, ya... nóla egín, zéñek ya botàtzen tzuèn yáo, dènbör ortán? bai.

- Bolo guztiek balio zuten berdin?

Ez! erdién bazen bát, pues, luxéagokoa, ta bertx álde zuén, bóla auníz... bezála? iník káskoan. Arék balio zuén bedeátzi púntu, ta bèrtze gúziek? púntu et bákarrik. Zenbaténaz yágo botàtzen tzinuén? pues púntu geiagó. 'Kálban' dèitzen diógu¹³.

- Eta kalba zer zen, botatzen zena?

Bai, boloá, bòlo át, báibai, eméngo bóloa da; balòna baño guttió? bàña... e! pilóta baño bú! fiñàgokoá, bí pilóta baño yagó, óixe; óla.

Neskak kartetako jolasetan (1986)

- Eta neskak zertan jolasten ziren, tabak? tabekin edo?

Tabekín? bai, eta géro... kartékin, porrázoan ta, zàzpi t'érdien ta olá, lénoa (b)ái.

- Eta nola jolasten zen porrazoan ?

A! juntàtzen tzén, edózein etxetan juntàtzen tzirén? ta alá; bai, noláiten gatzériak izéin tzen!

- Eta erregelak, nolakoak dira porrazoan?

Pòrrazoá? e! énué, enuén ségi; kontatú? pues zé, iguál porrázoan? pues, bi... muséan bezála, bìde diré nola irù baiginé? pues, ta geró? pues, zenbát...

¹² *Geu* hau 'gau' da ('hau', alegia), aurreko hitzaren azken silaban den *u* bokalaren eraginez.

¹³ Mezkirizko berriemaile honek, Yrizarrentzat galdekatu genuenean, *dakot*, *dakozu*, *dako...* gisako erak, bat ere salbuespenik gabe, eman bazizkigun ere, elkarrizketa librean, noiz edo noiz, *-io-* modukoren bat erabili zuen, oraingo aldi honetan bezala.

gorétan kárta yago uzún? pues, kárta bakàrraindekó? tánto geó... kontàtzen tzé.

- Eta ze balio zuten kartek?

E! ze bàlio zutén? pues, zutén numeroá balio zúte! orí bei. Geró? pues, bel iguál, denbóra aetán, sos bát? gorená? bakàrra paratú? te, bádakizu zér zen sósa...

- Txanpona.

Bai, ta... irèzten tzuéna partíde? pues... sos bát gorátu? te bertzéak útzi, segítzeko altzínä...

'El hínque' deituriko jolasa (1986)

- Eta ez zen beste jolas bat? makila txiki bat punta zorrozturik eta...

A! al hínque, al hínque, bai! lúr puxkét bíldu edo... eo larráin zenbaite-tán? pues, lói puxket ín? lo... ta ínkea; 'el hínque' dèitzen tzioté. Ta geró? zuk, baték... sartzen tzuen, badákizu botàtzen tzéla ta, puntéz...

- 'El hínque' deitzen zen 'hinkatu' behar zelako, ezta?

Inkátu, bai, bai. Ta... geró? zuk, gibéletik (...), zúk botàtzen bazindéko aík gaitz lurréra, artú? te, arríka bóta, te yá... kàrri bitertió? pues, kontàtzen tzinuén tzúrrun; eztákit zenbát kontàtzen tzén. Ta, kontàtzen bazinué? kontàtzen bazindué... zuk? pues, an geldítu biar tzué... bértzeak; sartú beré makíle? ta án, bérriiz, béste batéi yótzeko.

- Eta hori, zenbaten artean jolasten zen?

Pe!... dènetáik, iguál... bidé nola láu nola séi. Ta geró, zenbaténaz urrúna-go botàtzen tzindué? pues, konténtaó.

Tutu eta tirabekeak (1986)

- Eta sabukoa erabiliz, ez ziren tutu edo kanuto edo holako zera batzuk egiten?

Bai, bai, bai, saúkoa, bai, bai. Geró... geró, eztákit nóla dèitzen ginuén; orrékin t'èitén bai.

- Intsusi edo?

Intsúsie?¹⁴ bai; geró, iten tzén... kordáiki, desín kórda át, ta, arekí? pues, ín bol'atzúk? edèrki bustí? te, sartú... katxàrro ortán? ta, makíl bet ín? ból bat án sàrtzen tzéna? ta yá nóren, nórek urrúnego botàtzen tzuéna, eta, bòla óri... Bu! jóe! dénbora aietán, tze?

- Eta horri nola erraten zitzaion?

Eztizút errain, nóla dèitzen ginión, éz idíarèk, óri ézpaitakit.

- Eta tirabekeak eta, egiten ziren?

Tirabíkeak eré bai; tirabíkeai... xardéko gíxe ín? t'ere báí.

- Zein materialez?

E! éozein, édozein! albáz...

- Eta gero, goma batekin, ezta?

Góm bátekin, bei. Geró... paratú, bádakizu, àrri zenbáit eo... bétí, iguál, bóla ttár zenbáiki... zurézkoak? ta...

¹⁴ Berriemailea, oraingo honetan, guk esanikoa errepikatzen mugatu zen, baina *intsusi* hitza, geuk Sakanako Bakaikun bildua, ez da Erroibar aldekoa, *lisontsi* / *lintsuntsi* baizik (O. Ibarra, *EEH*). Hemendik ez urrun bai, Esteribarko Ilurdotzen zehazki, hauetatik hurbilago diren *lintsusi* / *lintzuzi* aldaerak aditu genituen duela hogeita hamar urte inguru.

- Nori tiratzeko?
- Iguál biotzerá! zúri (barrez). Yá norék, iguál, oláko tablílla o paràtu zer-báit? ta yá nóre(k)...
- Txoriei eta, ez?
- Txoriei'ré? báí baña, ee! tzóriéi...

Hegaztiez zerbait (1986)

- Ze txori klase izaten da hemen?
- Be! éztakít, ze txorí klasé dre (sic), éztut...
- Txori klase diferente asko da? zozoak eta halakoak badira?
- Bai, xoxoak eta... biligéroak eta... bai báita; oràì e badíre báì, baña éz len bezála. Orái... gúti izandu é. Geró? xóxoak eta... bilègarroák? yá gúti ta... gallipèrra gén, kláro.
- Galeperrak ere izan dira hemen?
- O! aurtén sentí díre, bai... sentí diré bai, áfera; bàña... désaparétzen (sic) dire, fíte.
- Eta beleak eta horiek bai...
- Béle ta... t'okílo ta... gallepèrrak?
- Okila bai, e?
- T'okílo ere báde (sic); kúko... gèro úntze, 'búho', ta géro...
- Pikaraza ere bai?
- Pikaráza eré.
- 'Mika' ez zaio erraten?
- Ez, emén ez; pikaráza.
- Eta 'eskiñoso' edo... 'gayo' deitzen dutena?
- Galloá? gálloa dá...
- Ez oilarra, korraleko oilarra ez...
- Bai, bai, konprénitzeunt oré... bai, ollá-, ollárrá... bueno, 'gaió', deitzen dugú... enáiz oroitzén nolakúa den¹⁵.
- Eta gero, arrano, sai eta saizuriak eta, horietarik bada?
- Bai, bai-bai, ustét? e, bakán tzenbáit agértzen dá, agértzen dá emén, oetán... saizurí te, ebetáik? aziénda zenbáit íltzen délaik, ez? pues, emén, kanpóra botàtzen baitíre, eremán ta, zomáit túte, úre garbitu ertió? pues, agértzen díre, àlde guziétaik.

Hildakoen arimen aldeko eliz hobiak (1986)

- Hemen, elizan, fuesak ezagutu dituzu?
- Bai, bai, fuesák bai.
- Nork egiten zituen?
- E! zurgínek; pues arék normálki iten ál tu! (emazteari:) las fuesas esas en las que ponían velas, dice.
- Eta noiz paratzen ziren?
- Emén? urté guzien, arrón de, elízen eòten tzíren. Ta... denbòra aetán? pues, emáten tzutén góizean méza, ártsean errosárioa, ta, ordúen bìstu bearkó, béla zenbait án, zèr oietán... Ta ièndetán? ta... géro, asté... asté artetán eré fésta zenbáit balin bezén? ta...
- Etxe bakoitzak bazuen berea?

¹⁵ Beste une batean, baina, oroitu zen eta *eskilésa* dela esan, gazt. 'arrendajo'.

Bai-bai-bai-bai, dének, bakótxak bérea.

- Horrela deitzen zen, ezta? fuesa...

Fuésa, fuésa.

- Aspaldi kendu ziren horiek?

Bai, bádu... urte kuádrill ét. Bueno, oiék, ebék... bai! bañe gú ezkóndu gintzén unán? izén dire, ór tzire. Emén sortu, emén e, orí... ezkóndu nitzén o enitzán eón (!), yágoik, yáoko're éz.

Enplastoak (1986)

- Enplastoak eta horrelako gauzak egin izan dira hemen?

Ze?... ta zér! itèn tzutén argizériéikin, ói... olioáikin ta eiten duté! zenbáit erién... sendátzeko¹⁶. Geró, agín minéko míne edo ortzén... míne, bèlin bezún eré? flór de saúco óri? ortáik biltzen tzén ta, tostatú? te, egín píxketakín ási? sartú te esnètan sartú? óial zenbàitekín paratú? bérotui(k) izatekó.

- Nik aditu dut Izaban, 'sanjuanlili' deitzen duten sabuko hori hartu, ego-si, eta haren baporearekin...

Bapórea... ya-ya. Bai, usétzen tzén, arrí... ník ez; bakarrétan parátu nín-tze? t'agíñendakó ta, ortzendáko ta oñazé in duelaík? pues, edo mín... mín izátean bezalá? óla, pásta pixkakí? òial batekí? tze!... zárri bear du. Béroa! béro pixkát ematen tzué, bai.

Sorgin-kontuez (1986)

- Hemen sorgin-konturik izan da?

Ba! ez. Denbóraz, gúre gazté-denbóran egóten tzen órr e, Errótik onatáo, pues, atrátzen tzelá, maztèki... bét? sórgin, zirelá? bàña ya, be! eta orí.

- Eta zer kontatzen zuten hartaz?

Zé kontátu beár tzüte? iguál zenbáiti atrátzen zitziotéla? ta besté zenbáitei éz, ta... ze? nài bezinué jinestatú?... edo éz.

- Ez, ez, baina, kontu bezala, interesgarria, polita izaten da...

Bai, bai, bai, orí bai. Sorgínek atératzen tziréla erràten tzutén orduen; geró, argí xemáit e, iguál... agértzen tzéla ta, bàña argíe, ník, autèman dú? olá, gábas, gú ibíli... béia ta sartú te zenbàit aldíz?... eúri ín, te geró, ilérgie balín bézen, ta ilérgie átra, ta urrúnd(e)ra kùsten tzinué pues, úre zeó geldítuik zeón tókien, pues... àrgi bét, òri zé, kláro.

- Hori kontatzen zuten, e?

Ba! neónek, ník e... frankotán kusi ut oí! orí bai, bàña... ník bainekién zer tzén? pues...

- Bai, ilargiaren islada, ezta? reflejoa eta...

Bai-bai, bai... bai, ilérgiein rēflejoéikin, bálsa –báltsa ba dèitzen gínu uk! uskéaz–, pútzu... pútzuak e izèten baitíre! bídetan. Pues, aétan? pues, illérgiek, pues, màten tzuélaik, y ése pues, árek ízein beizéla! je! amétsez. Zemai-ték? pues báí, zenbàitek úste zutén baétz, árgie zelá, bàña, ník...

- Bazenekien zela ilargiaren erreflejoa, ezta?

Illérgien... bai.

- Behin Arrietako gizon bati aditu nion sorgin-kontu anitz...

¹⁶ Berriemaile honen datuetan, inoiz, *-t(z)en* eta *-t(z)eko* bukaerako aditz-izenen bati egokituriko osagarri zuzenak genitiboa hartzen du. Hona, honetaz gainera, beste adibide batzuk ere: *mendien kuidatzen / zenbait erien sendatzeko / ferrain iteko* eta *biloin erretzeko*.

Ba! kóntu!... zenbáitek kontátzen duté bañá...

- Kontu bezala...

Kóntue! bai, ez-ez, bertzéik ez; sorgínek agértzen tziréla erràten tzúte pero, sorgíne eztá ya. Nik, níri aspértzekó, etzáide sekúlä nióla atrá, ta dakizuén bezalá? pues, eúri ín te, ilérgien púnte, refléjo úre? pues, kùsten ziñú urrúnderá, ba! pútzu zenbáit bazéla ta, úre tzé oi, ilérgi... refléjoa. Ta iguál? pues, ánitxek àrtzen tzuté orí? báetz, árgi zenbáit agértzen tzéla.

Orga baten piezak (1986)

- Karro batek zer-nolako piezak ditu?

Tze, fielák?

- Bai, belarra eramateko-edo, karro batek. Timon bat badu, ezta?

Bai, bai, òr timoná? ta geró...

- Horrek izena du 'andaitze' edo horrelako zerbait, ezta?

Andáitze, bai, euskéraz bai.

- Eta gero?

Geró... ruedáin éjèa báitá, bai; ta án paràtzen tzén? pues...

- Horri nola zaio? 'ardatza' edo?

Ez, gúk ejéa erraten ginuén.

- Ejea, e?

Bai, segúro; geró, gaetán, zúk erràteuntzuená? pues, timùnaekín te... la-déroak, pues zùzaetákoak? pues, erruèden ondoán, ekín te timònaekín? pues, gurutzátu oléki, yósi... itzéki. Geró... guátzea.

- Kajaren zola? goatzea?

Guátzea erraten gínuen! Geró... klaró! tal como... ongárrie atratzéko ta kajoná? pues, bértze, bértze at í(n), èdo biar bazinuén... ól batzúk prestátu... guàtze berái? parátu bèrtze esetík... betí, bai.

- Eta andaitza, nola sujetatzen zen?

A! abréai?

- Bai.

Bueno, abreái... ez, emén? karroák? pues, jeneráleán? pues, beéákin te ìdiekin i(b)íl gínden, paréjaeki; abriékin?... gút(t)i.

- Eta horretan sujetatzeko?

Pues, aék pues, bùzterrié? pues, ìten tzén... áro át, ugeléki(n), ta, aró artán sartú... timón punté?

- Andaitze punte...

Ta, ardàntze (sic) punté? ta, alboáren... gíbeletík? makíl bet, petík góra ya, xilètuík? makílen parátu? ta altzinián bérz bat.

- Makila hark bazuen izen berezia?

Erdáraz klabíje.

- Eta euskaraz?

Euskéraz? pues, kla-, klabíje erràten ginue gúk.

- Eta ez zen beste gauza bat, 'bartubel' edo?

A!... bárdie, bárdie erràten gíñuén guk; orí ongi, beré uzterríkin dao, egíne. Bárdie dèitxen ginuén, geró... kopétan parátzeko, beéi edo, bée edo ìdie? buztérrie parátzen tzelaík? pues, ipúruköak, dèitzen ginuén, ugèltúz, ugèlekí.

Ferragintza (1986)

- Beste gauza bat: kabalen azpia ferratu egiten zen, ezta?
Bái-bai-bái.
- Hori, nola egiten zen?
Arótzek¹⁷, ìten tzutén.
- Hemen, herri honetan, bazen?
Ez, ez, Érron; emén Érron ta Aurítzen.
- Eta zuk eramán izan duzu inoiz ferratzera?
Bái gizoná! idiékin ére egon naiz ní.
- Konta, konta nola...
Pues, nóla, pues, férra paratzekó? pixk-, leník beratú... zangòa edo besoá? ta ekéndu... Díos! nóla erráin diot?
- Azazkalak edo...
Azázkal puxkét? igualátu pixkét!
- Bazén aparatu bereziren bat hori egiteko?
Ze? ferráin, férrain itéko?
- Bai.
Leník burdiñá? pues, ezètasuné? te geró, berótu! te berotzéikin geó... malluékin? pues, ín arkoá.
- Eta bazén zerbait aberea sujetatzeko?
Ez-ez-ez; abréa sujétatzekó? soká, remále zenbait paratú? ta garróte batekín? garróte batekin, makil betekín? mán buélta atzúk? eta goratú? te, berdín.
- A! goratzen zitzaion, e?
Ázpie edo besoá? zèin... ferràtzen tzén? pues, goratú? te emén, òla irukí, zúre... ázpi gi(b)ilián? ta arotzák? pues, parátu ta itzéki.
- Lehen erran duzu egin behar zuela...
Bai, pues iguál, igualátu ferráin paratzekó, pixkét.
- Zerekin igualatzen zuen?
Pues, zellúen gíse, e? zutén, ekentzéko, indàr artú te. Ba! màjo leúntzeko.
- Eta hori egin eta gero?
Orí... in óndoan? pues, ferrà paratú? ta itzétu, màllueikí. Ta geó, puntéra(k) atératzen txireláik? ya? móztu, azázkaláën... kóntra! ta geró, malluéki, ta egín... kaská-káska-kaská? gañetik? eta, peán bértze bát paratú? itzèin puntén? ta, itzèin punté? pues, óna dublàtzen tzén...
- Min egiten zitzaion?
Ez, ez, ez, or? já ere, já ere! éz-ez-ez-ez.
- Ez ziren kejatzen...
Ez, zènbatenás... maizéo kanbiátzen tzindékon ferrá? obé, obéki. Zeàti, èzpazíndekon... férra gáldu eta èzpazíndekon paratzén? ortaráko parátu bier txiréna(k), mándoak? pues, máingu paràtzen tzíre iguál, ìten zitzeotén aguadúre¹⁸.
- Zer egiten zitzaion?
Aguadúre, dèitzen zúte, bai.
- Zer da, eritasun bat?
Bai, bai, ta beàr tzekotén? edéki, azázkala, ta andík aldatzén tzen, iguál... pús einík, pùre itekó? ta... Béin, béin inèzkeróz? paràtzen tzekotén, sártu,

¹⁷ Hitz honetan ageri den pluraleko 3. pertsonako ergatiboa ez zaio lehenagoko silaban ezein *i* ez *u*-ri egoteari zor. Berriemaileak, dena dela, gutxitan erabili zituen honelakoak elkarrizketetan zehar.

¹⁸ Iribarrenen VN-n honela: AGUADURA. Callo, referido a animales [Idoate].

gasá? píxket olío até-, oléo, oléo píxkatekín üntatú? t'an sartú xiloán... gása orí? te geró, parátu férra. Ol-óla sendátzen tzuten géro.

- Olioarekin, e?

Bai, ólíoa... érreik! fritátui(k) óngi, ará bóta... artáik? olío pixkét? ta géro, paratú... algódon gixé? puxkét o... xiloán? ta keatú? te parátu ferrá; da ólaxe.

- Ezperen maingutzen ziren, ez?

Bai, bai, bai.

Ogia Iruñetik ekarri (1986)

- Hemen, erin izan da? ereki edo erein edo, nola erraten da?

Tze?

- 'Sembrar'...

Garíe, garíe ta báí; erékitzen da oái, ník usté.

- Bai? garia eta zer bertze?

Garíe ta, oloá ta, piénsoa, azièndendakó? orái, jèneralián, piénsoa.

- Nola erraten duzue euskaraz pentsua? 'zaldare' edo... nola da?

Bai! iguál... iguál garíe? nóla... gàragarrá? nóla oloá? déna naás... ereikí? te, piénsotakó, orái. Orái eztá... ogíik itten arí, t'érietan baté.

- Non egiten da?

Iruñetik kartzén dute, ba.

- Erron ere bada gizon bat egiten duena: Fermin Egozkue...

Orrék àrtzen dú Iruñetik, ballé guzíko kàrtzen dú orrek!

- Ník uste nuen Erron berean egiten zuela...

Èz-ez, lén bai! lén bai; oék artu zutelaik Erróko panaderíe, orí egiten tzén. Iruñera dá, juàn txirénak bizítzez? aék, arrónt! bo! panaderíe, etxeán iten tzutén ógie, bàña orrék? orái, érri guziatará... Iruñetik erámateunte, zeàtik emén, balle guzíko kàrtzen du orrék, Ègozkuék. Bestze aldé... é'dizut, ze emén, astelènetán? astèazkenetán? geró, ostzilérian? ta larunbétean; láu eunes, tórtzen náskè. Ta bertzé erri oietará? beítí? pues, bértze egunetán, bértzetán. Astéan, zazpí eunetik? lau, kartzé-, kàrtzen du onára óri're.

Mezkirizko ostatua eta garai bateko giroa (1986)

¡Se hablaba mucho, mucho vasco! más que ahora castellano se hablaba vasco entonces. Bertze álde, beré sortu etxeán?¹⁹ bo! eúnoro ez é-, èz errá-teatí, iéndetan iguál... zé errain dizut? berrogéi o... iguál, iruètanogéi o... labètanói, gizon, iyéndiero! Goizeán mezátik atrá? ta, ostatúre; bazkaldú? ta ostatúre; bezpértaka atá? ta iguál, gàbardiréño edo goizéko bi orénak²⁰ artió? ostatúre. Ordúen jénte anitz, emén... ník záundu ditút, bortzéun te... iruètanogéi ta amaláu.

- Pertsona?

Pérsóna, bai.

- Herri honetan?

Èrri óntan, ta orái? ez gára egún; berróite amazápi famíliá, záutu itut.

- Orduan hau zer zen? balleko handiena?

Ba! áu ta Èrro itzein tzirén denbóra artan, bai; berróite... amazápi famílie záutu itut ník e, ta orái ez gará, òite zórtzi bízi.

¹⁹ Emaztearen sortu etxean, alegia.

²⁰ Aldi honetan *oren* esan arren, hurrengo batean *oron* erabili zuen.

- Orduan, Aurizberri baino handiagoa ere?
 Bai, bai, denbòra artán? bai. Ba! denbòra artán Auzperrín izein tzé yágo'ré, oràì beñó. Oráì, Auzpérrin? jénde gutti faltá... juàten dá! or, dénak or gelditzen díre!
 - Eta fonda hartan bazkariak-eta ematen zituzten?
 Pues nòre (!) sortetxeán? bai-bai.
 - Eta goatzeak-eta bazituzten?
 Guatzéak? e... guatzéan? pues, zé errain dizút, zu, orí? izèin tzutén or... séi o zázpi o, zórtzi eo, guátzi o alá? pues bakán tzenbáit, àrtzen tzutén baña geiàgokoán ez. Baña zé, ostátu?
 - Bai, animaturik egonen zen, e?
 Berróì, berròit'amár? ta iguál labetanóì, aníme, bátean; ikùsi túu, e? (emazteari:) Más de ochenta personas igual han estau, a la vez en tu casa, en la posada.
 - Es mucha gente, e?
 Eee! iguál parátzen giné, iguál, zénbat izéin? iguál... séi edo zazpí, 'pareála' dèitzen dúu, músian! sei, séi músian; iguál, séi edo zazpí pariente: sukél-dean bizpíru, komedòreán bèrtze bizpíru, bertzé kuárto ateán bertzé bizpíru, paréja... puf! ta tripóta ta, tripóta-sálda ta bakarrétan míari²¹, ártuik.
 - Tripota, 'morcilla', ezta?
 Morzílle, bai. Orrèn sortétx(e)an? bakárretan artú... atsáldekó, bezpéreaik atrá? zeàtik e dènbóráz? goizián? bí meza. Geró? erráin dizut: bi orón t'erdietáik irúek bitértio edo alá? erròsarióa emáten tzuten, 'bezpéra' déitzen gindue. Pues, bezperátik atrá? ta... nóla joan bear duté? ostatúre. Iguál be-, beréndu, beréndue yokàtzea eré, muxéan. Muxéan yokatú? te...
 - Eta musean, nola erraten zenuten 'pareak', 'dupleak' eta...?
 Bai, bai, bai.. dublés? dúbleák!
 - Eta 'medias'?
 Mediás? e... médiék.
 - Eta 'envido' errateko?
 Enbido? pues, euskeráz enbído! edo... bì enbído! ìru enbído!... èdo erdaráz? pues, 'envido', 'dos envido', 'cuatro envido', 'ocho envido'... ta euskeráz? euskeráz? bérðin: numeróa nonbrátuz!
 - 'Bi enbido', 'bortz enbido'...
 Iguál-iguál, iguál amarr enbído? nòla báì, nòla or dágo.
 - Eta 'quiero' errateko?
 Quiero? pues, kieró, èrten ginuén.
 - Ez zen erraten...?
 Idúki!
 - Hori, bai; eta gero, 'treinta y uno' eta 'de mano' eta...
 Ogèita améka ta ogèita amábi te... òita amazápi te...
 - Eta 'de mano' errateko?
 Ésku, éskutí; ogèita améka éskutik.
 - Eta 'descarte' errateko?
 Descarte? pues, dèskarteá.
 - Egiten zenioten seinale batak bertzeari, lagunari?
 Al bàdaikéziké ere iguál (barrez), baiétz segúro!
 - Baina ez zen permititua, ezta? disimulorekin eta...

²¹ 'Hizketan gogotik' dirudi horrek.

Ba! albáz ikùsi gébe! (barrez); permittituík zeó; artzèn bazituté? pues, ártuik! ta etzízuten artzén? pues tíra altzíné!... Orí líbre zé.

Ereintzaz zerbait (1986)

Ya, garbitú, bueno... botàtzen tzäö, buéno-ta, botàtzen tzitzeó... solfátoa dèitzen ginué emen.

- Zer erekitzeko?

Gárie, erekitzekó...

- Zer egin behar zen?

Gárie béra? gernuéiki; jendè-gernuéikin? te kísu pixketékin? te solfàto pixkét? botá...

- Eta nahasi?

Bai, kláro; ta geró, orrekín? pues, ereki zé²² ori, te ègun páre bat óri, izèin tzinué olá? bústiik, te (...). Geró? eráiki biar tzelaík? pues, zákue sartú²³ te, juàn alorrerá; alórra dèitzen dúu ori. Màkineikín? berekín eo... o zé, aziènda zinuén? edo mándoa edo... pues orréki, màkineikí.

- Baina lehenbizi lurra irauli behar zen, ez?

Lurré?... bai, bàña lurré? emén patáta erèkitzen tzén lúrrean... áurten, orái, patáta báitagò! ór pues, bértze pentze bát, ikùsi tuzú patátak. Pues, patáta atérazten délaik, pues, patáta-ta ta lúrre arró gelditzen báitá! gañéra bóta... géro gárie.

- Bertzerik gabe?

Bertzéik gabe. Geró? makiné pástu, tàpatzekó, kasí.

- Ze makina?

Mákiné? pues... emén jeneráleán área, usétzen tzén. Bádakizu zé, nola dén aréa? ortzéki(n)?

- Bai, aditu dut, bai.

Jenerálién? pues, aréaiki, oré... lúrr ona daólaik, bàña pixkét fiér balin bedó? pues, géro zúk arrótu eméndik, eráiki beño lén. Ta geró? pues, ya, arrotú te, nóiznei, eréiki segidó. Larrázkenean yéneral; négue sártzean? négui(k) gábe erekítzen tzen emén, gárie arront; gárie ta ólo ta garagárta eré, erekitzén tze.

- Eta hazia zaku batean eramaten zela diozu?

Ya, bai!... ázie, pues, zákuen... sàrtzen tzén, alórrera ematéko, erekitzéko. Geró, artú sóingaineán? ta... hala! bóta! eztá orái bezála makinéikin ez, éskuz déna.

- Eta botatze horri nola zaio? barratu?

Bai, bai, barréatu, ázie botá, gúk ala dèitzen gíndue; pues, àzie botá? ta gibelétik, èntzun bezalá? bei páre batékin edo ídi pare batékin? eo... begírik eta ídiik etzuená? pues, mándo zenbaitéki, makínaiki pastú.

- Eta aipatu duzun gernua, jendearena zela diozu?

Jéndeana, bai; geró... gérru ortán? pues, bóta solfàto pixké? ta alá. Ta... beár balin bezén ur gexáo? pues úr gexáo bóta, ta, botà denetík? eta geó, paláikin nási, ar tzézan gal-, grànu gúziek pixkat bustitzéko!... Ta géro, píxket aunditzén tzen, óri botatzéikin ta, bertzenáz yá... alorréra, ta or ségitzeko.

Uso-ehiza (1986)

- Zer egiten da usoak harrapatzeko?

Be! èskopetáiki! etxól atzuk iten tuzté!

²² Berriemaileak batzuetan *ereki* eta beste batzuetan *eraiki* erabili zuen.

²³ Horrela aditzen da, argi eta garbi, eta ez '(h)artu', itxaron zitekeen bezala.

- Noiz eta nola egiten dituzte?

Óri... órai, úde ondoán, segidó. Etxóla... láu àbarrekín? pixkét?... iten tuzté etxol bàkar bätzuk...

- Ezpelekin, bago-abarrekin, edo zerekin?

Abarrékin, èdo aríx-abárrak, berdín.

- Non egiten dira?

Jéje! mendiétan, goití... éiten-ten tzé; xeáti, eméngo... dérmioa, ta Àuriz-perríkoa, ta géi? ba Bixkarrétekoa; irú errí ebék daudé... unítuik ta, irú errién dèrmioá? dauketé akótatuik, beréndako, bértzek ez sártxeko, kanpóti íztariak, éz zeátik ñori. Ta Aurízkoak eta Auzpérríkoak eré duté berdí(n), béren értëan, ta Luzéidek, atràtzen dú pues, eztáit zénbat urtetáik, subásta; berreún da ikúsi biar da. Ta iguál tòrtzen diré... Etxalárti, iguál eldu diré Iruñéti nòla eldu diré... Bixkáëati nòla Gipuzkoáti, según nórek geldítzen tuén puestoák. Ba! ta Madríldik eré! bátek artzén du, zenbàit urtés, enè semíen eskíllara, ói? Madrílgoa. Ta árek aitamák zitué... Baztángoak.

- Usoak nondik datoz? nondik heldu dira?

Frántzia aldetík! pásan! sariak iten diré, ya, agóztire geróz? ebiltzén dire, pása.

- Nola harrapatzen dira? sareak eta...

Eeez! tíro, tíro, tíroeki.

- Aski hurbil pasatzen dira?

Ba! úrbil... seún, zé aize dén; egò-aizenéz? bai, apál... pàsten báitire orduen, bai.

- Saldotan agertzen dira?

(Galdera gaizki ulerturik): Eee! éztute... éztute ástiik juatéko, óla, áltzin ere; ráto zenbàit joaten dié, goizián eo atsàlde apálean eo... jenték eré emén beréalá ya geldítu de, bañá?... óla dauketé? pues, bérendako betí, orí, àrrapatú.

- Erraten dute, ba, usoak pasatzen direla saldoka.

Bai, bai, bai-bai-bai, xálloak, bai, xálloak, bai.

- Eta aise botatzen dira?

Bai.

- Eta gero, zer? jateko? saltzeko? edo...

Yatéko jeneraléan, saltzéko gúti arrápatzen da emen. Géenák, eztúzu ikus-tén ya emén, étxe guzietaík yoaiten nórbait?... ta etxéko, jeneraleán etxéko, bai. Izéten báute suértëa iltzéko ánit? orduén pues zéai, sáltzen tuzté, Iruñéra.

- Orduan hemen ez da egiten, Etxalarren bezala, pala bota eta...

Ez! ez-ez-ez-ez... emén tiróka; an, Etxalárren? sarékin te, palékin te... orí diferénteá da.

Muxar eta burtxintzez (1986)

Bixérra, badakizù zer dén?... liróna.

- A! bixarra erraten zaio?

Liróna, euskáraz bixárra.

- Nik aditu dut muxarra...

Muxárra! bai, bai, bai.

- Eta zuk bixerra.

Bíxerra guk, bai; ba! oiètaik eré, gábas... atràtzen baitié átea! ta untzék? e, gábas dailtzé, béti.

- Bixer horiek ez dira harrapatzen?

- Bai, bai.
 - Nola?
 Èskuz, edo... sù puxke emán, métxa pixkatekín edo, edo... arrópa zar zenbaitéki, ké pixke emán.
 - Eta orduan, zer egiten dute?
 Pues, ìltzen baitíre!
 - Hiltzen? itorik edo?
 Ítoik, bai.
 - Edo ateratzen dira?
 Eez! geó... sù emáten bádakozuté? pues àrtzen duzú gàntxuakín, ezpàli-mezú... eremáten... alanbrésko gàntxu zenbáit? pues, makiléiki, gàntxo zenbaikí? tà, ìltzen delaík? pues... átra, aixéki, xilóti.
 - Ez dute protestatzen edo arroiturik egiten?
 Ba, ezpádakozúte su emáten? bai; arítzen tzará xiriketzén... ño-ño-ño-ño-ño!
 - Bai? eta ez dute koskarik egiten?
 Jejé! ortzéta emán oiek!
 - Eta ona da hori jateko?
 Aragík goxuénétaik! ní(k) enué... bueno, nei, nerí kuadrátu zaidé anitz, baña ník, enué jinéstatíko sekúle, emén... klaró! gúk kritikàtzen báite bes-tetáko; gúre gazté-denborán? pues, jeneráleán kordeonísta zenbait kàrtzen gínue, ta ùrte bátez ni're, mayordómo... bakizù zer dén?
 - Bai.
 Pues nì nitzén mayordómoa, ta Etxalárko mùsiko átek, bueno, kordeonísta oí, san²⁴ zerbáit néri (...), ta ór etorri zén, paríen. Po!... Marzelíno Otaégi; arék etzuén sékule probátu! ta kùsi zuén émen, emén, sanf-, sánferminetán báitze, féstak opatzén, ta yá ordúko atràtzen díre, bixerrák eta. Igárrí yá nún ote zá. Uuu! etzuén ikúsi néi're! probázi te geró, bospásei urtéz, Mezquírtze tòrri zé lengoán, aréndako bezperán... bixérra. Ta geró, utzí zueláik tortzétik? úrtero sentítten tzirén, olá, júlioín... batzúten eo agoztúen (...), bizpíru arrepatú ta iyortzéko, fáltai kebe!... bospaséi urtéz ála iyórtzeko. Árei, bueno, etzuén... sáten tzue, etzuéla jinéstatíko sékule! áin góxo zela.
 - Nola jaten da, nola sukaldatzen?
 Pues óiek, tzérriek bezála leén, kixkórratu pixkét lénik, sù man biloáin erréztzeko. Ta geró? pues, trípák aterá? ta geró, frítátu, ólio pixk'ateán.
 - Erraten dute urina ere...
 Uríne bai! orí, setiébrien eòn bear zúten ere bai, ordúen doblé gizen.
 - Eta bertzetarako ere ona omen da...
 Oná? pues, gerrùntzendáko ta, óla... arrónt ónak, e? ta belàundendáko ta orí, óna.
 - Zer egiten da, igurtzi edo?
 Èskuz zú... zú pixket artú? paastú? pues... sártzén da! bixèr-uriné sartzén da, zuré aragien.
 - Balsamo bat balitz bezala edo...

²⁴ 'Esan = erran' da hori, hasierako silaba galdurik.

Bái-bai, berdínsu; arrónt óna! Emén... óntza²⁵, bádakizu zer dén? pízué, pízué, óntza, ‘la ontza’. Arrónt kário sàltzen tzén, gúre gazté-denboran, bàña orái no, uríñe, sáldu. Èta farmaziétará!

- Bixerrak non gordetzen dira?

Oièneán, arbóletan! arbóle... xílo-kófa oetán! eztíre arbóle ánit, pues, kofadúnek eta, olá, ziló zenbáit, adarrétaik eta ukítzen tzuéla? oétan, eòten diré. Bàña orí... arbolétan egòten diré? pues, badé-, yatéko badélaik, duéla... bizérra? pues babarátxa, bágo... babarátxa, arítze... ezkúrre.

- Babatxa?

Bai, ta arítz ezkúrre, delaík? orduén, gizén ta intxàtzen díe! agúzturéz... geróz, zalúitzen diré gizénak. Olá... arrón pollita tíre oek!

- Kofadura, zer da?

E? kofá?

- Habia edo?

Kafíe! eee! ez, kófak, arbóle-fálla zenbáit, ustéldu zenbáit, bėti atràtzen báite!

- A! arraildura batzuk? ‘grietak’ eta?

Bai, bai, oí, oiétan gelditzen díre, egurrésko.

- Eta aunitz da horietarik? orain ere bada?

E! arbóle... zar, jenerálean arbóle zarrétan, dá oetaik; arbóle gaztéan ez, eztá eldu geiágo.

- Eta burtxintxak eta, badira?

Bat é, (zuzenduz:) báit’ere, bàña éz lén bezala.

- Gutiago...

Bai, bai, kúste eginéz; eztúzu ikustén... iztéri bat bota berá? léngo iztéri batendáko orái badiré... berrogèita amár? Emén bereán, ené gazte-denborán, ze? bospasei ginízkgigu gu; t’orái? emèn bereán, sème zárrena... da iztérie; bí eskopetá bear dú, bàitu bėti. Etxé guziétan badiré, bízpiru esko-, éskopeta. Orái eztá len bezála.

- Eta badira lephori, lepozuri eta halakoak, ezta?

Baité, papogórriek eta, pàpo... zúriäk eta.

- Horiek zer dira? animale txiki batzuk?

Orí, papogórrie dá... óri, panikésa izein dé²⁶; gàixto da óri! ozkítzen bádizú.

- ‘Papogorri’ erraten zaio?

Bai, bíxi bá... óri de. Burtzintzéin kolóretsu berá dute, bàña pápoa xúrie (!); lurréan dàiltze óek, eztiré arbóletan ibíltzen, lurré gorrien. Oék kosk íten badizuté... kostáko zaizú bai, séndatzén.

Eskulangintza-azokaz zerbait (1987)

- Gurbizarko Martin Marmaunek kontatu zidan nola egiten zituen espuertak eta...

Bai, espuertak iten tzúte, espuertak iten tzúte, bai. Ta orái, lárru... tra-tuén, lárruek erósi? te, Irúñera edo Burládara erámaten tzituén? zítue bätzuk, óla zebilén. A! orrèk baitú ya labèitamábi... te bizpir urte. Baizué bai, bizpiru o láu...

²⁵ Kasu honetan, aspaldiko txanpon baten izena.

²⁶ Berriemaileak, zalantza erakutsi zuenak, ez bide zuen asmatu aldi honetan, *papogorri* gazt. ‘petirrojo’ baita (O. Ibarra, *EEH*). Saio honetan bertan, halere, Lintzoaingo Segundo Torreak emani-ko *erbiunidie* hitza ageri dela esatea dagokigu.

- Bai, arront majo dago. Eta erran zidan, orobat, duela denbora guti izan dela hemen, Erroibarren, feria artesanal bat eta zu ere hor egon zinela...

Juan dén illean zortzi! ta Juan dén urteán eré in tzutén.

- Artesania eta hori, ezta?

Bái baña, artesanía gútti zen; bóspaséi... giné.

- Nor zineten?

Ìrisarrí ta Zintzúrko; orí... zerámikan dailé.

- Nongoa da?

Orí, emé(n), Aurízperrikoa dá baña bizi dé Irúñen.

- Eta zer da, gazte edo?

Gázte? ezkóndue dá, bai, gáztea da, bai, izéin tu berroéite... amàr bat úrte o oláko zerbáit.

- Orain ikasi du zeramikan?

E! aspáldi bádabillé.

- Aurizberrin, lehen, bazen ofizio hori?

Orí, orí betíkoa zen.

- Horren aita ere horretan ibilia zen?

Ez! emén, orrén aítá emengó... Montañésako línien, Irúñen, presidénte iten tzén, urté anitzez; tá ayétakoa da! Gúre... áite zén endekétaria, áideak kutsützen tzíren, lengüsuen úmëak edo aláko zèrbait tzíen oék.

- Eta denboraz, zein zebilen han, Aurizberrin, zeramikan?

Eztút sekúla ikúsi, bàña orí ník, nerí Irúñera deitu ziaté lemíxx órta, ta Renterira eré... jo! án tzen, zéin érrí de? orí... Irúñen daó aspáldi, ta ór... zerámikén.

- Hori erraten dizut; zu txikia zinenean ez zen zeramistarik Aurizberrin...

Ez, ez, eztút, eztút entzun; eztút sekúleko! Aurizpérrin uníkaménte konpórtak, izéin tzúzten.

- Orduan, denboraz, e?

Denbóraz, neré gazte-denborá(n)? bai. Tablillé iten tzutén lénik, ta geró, konpórtak bíltzen yá zitúzte; nolá? eztízut errain, orái bera dá...

- Bai, Marmaun horrek pieza diferenteen izenak, pilareak eta... aipatu zituen.

Bai-bai-bai.

- Eta zein beste, nor beste egon zen artesanian feria horretan?

Geróoo... nóla deitzen ginuén? Ugertékoak. Orí, artésaníen deilé... figúre eiten.

- Hemengoa da? Uharten bizi dena?

Ez, Uárten bizi dé baña, ori dé, Ugárten, Ugértekoa berékoa ník uste. Geró... zér tzen? émen e... éne goñátue, sáltzeta bizi dé an, emén, Bíxkarretekoá, báste ta, 'Bastéroana' deitzeúte, bàña orrék... zapétak itén tu. Te geró, bertzéik nór tze?... ta geró, koádroin teláre bat, t'éré bazén; nungoa zén? eztízut errain.

- Zeren egile?

Kuádroak, óla... figúre. Géro, aixkóra... aizkóra-egíleak, égur moztén; éztu bértzeik.

- Nongoa da hori?

Orí? Idoáte, bíde Eguíkoak²⁷, te geró? geró, a! arrí-, arrí-gorazàlea eré! ór ba... Alsasúkoa edo nungoa da?

²⁷ Adin handiko lagun askori aditu diogu *Egui* esaten, *Eugi* esan ordez, Erroibar eta Esteribarren, agian, nagusiki.

- Harri?
 Arríe(k) gorátzen tuéna, irueún kiló.
 - A! Perurena edo?
 Perúe-, óri béi! óri, orí eré or tzuté(n). Báña denbóra, etzén denbòr oná ta, laú ta bíz torri ginén... eméngo frontónera.
 - Bai baina, Perurena aipatu altzin, zein bertze erran duzu?
 Eguíko bíde (...) atréako zén.
 - Baina hori haizkora-apostuan, ez?
 Bai, bai, trúnko, trúnko moztén.
 - Aizu, aditu dut hemen bizi dela emazteki bat Aezkoako Hiriberrikoa... Aézkoa Iriberrrikoa, bai, aríe... itén du, bai, élle, élleki.
 - Ongi egiten du?
 Bai, íten dú!
 - Horrek euskaraz jakinen du...
 Bádakió (sic), bèña emén ezta kostú sekulá(n)txe.
 - Gaztea da?
 Báitu ya... jubilatui taó, yá tú iruètanogéite... zazpígerren urteán nik usté sártu dé(n).

Erroko José Villanuevaz eta Gerendiango andere batez (1987)

Orí, urté at ní, ní gaztiagoa dá, José.
 - Zuk zenbat dituzu orain?
 Iruètanogéita amazápi béteik; bueno, emezórtzi!
 - Uste nuen hura gazteagoa zela...
 Uré? ez, yágo bátu, báitu orrék ere iruètanogéite... amabórtz o amásei; ník e iruètanogéita emezórtzi... béte itut, apríllean.
 - Galdetu nion ea orain nor den Sorogáin horretan.
 Euskaldúnä!
 - Bai, erran zidan badela Elizondoko gizon bat, eta emaztea dela Gerendiango baserri batekoa, borda batekoa edo...
 Bai, angóa berekóa, bordá at, Sorogáin, Sorogáñen eon tzára tzú?
 - Bai, bai.
 Pues, bigérren, Sorogáñe allegatzéra? alanbráda allegatzéra? ezkèrretáik? oiánean? kaserío at zén, bórdá at.
 - Eta andre hori, euskalduna da?
 Èztakít, pues, ba! ígual bai; senárra sòri péi!
 - Gerendiainen egiten ez denez, Joseri galdetu eta hark: «Ba! pixka bat yakinen du» erran zuen.
 Seguró ere báí, seguró, kutsúa bai. Berák bai, berá arrónt... Elizóndo aldékoa, e? Elizóndo aldékoa da béti e, béra.
 - Bai baina emaztea...
 Bai, seguró... dénboráki bei, ta orái, kursátu duén eo... Jóba! senàrraikín? senárra alménos, ezkóndu zelaík arrónt euskéldun... ìte me(n) zé!
 - Eta hor dira beti ere?
 Báí-bai-bai, or, ór bítzi dire, zeàtik... José ori bezála? daó óri're, etxé or-tan, Sorogáñen? méndien kuidátzen ta ála. Ta... geró, bo! ór... segitzéute, uné're²⁸... atziénden kóntu ematén du: zé azienda dén, núngoak dirén eta

²⁸ 'Unai ere' bide da hori.

óla. Ta bitértio béra**k** baitú, ze? iguàl baitú... berróita-, berrògeit'amár edo berrògeit'íru **b**éi eta... biór-kuadrill'et é... t'ála bizi dé!

- Ardi-saldoak ere bai?

Bait'ére, ta áuntzek éré.

- Ahuntzik ere badabil hor, e?

Bai, bai, báitu; ezpadú kéndu berrí? báitu, e?

- Erraten dute ahuntza ez dela on hainbat lekutarako, ez?

Nik zér dakit! arágie, antxúmeak erràten baitúgu, gen, axúrie gar-, àrdi bezála, bàña antxúmea? pues, góxoago da, eztú ainbértze urin.

Uretako errota (1987)

- Garia eta, nora eramaten zenuten ehotzera? Uretako errotara?

Bai, bai; ta... akábatzen deláik éré gárie? arára juaten giné eskatzéra, iríne. Ainbèste múltxo emán dugu, béra**k** iotzen tzuén, ta bér**d**in sàltzen tzítzu.

- Zenbat herritatik joaten zineten hara?

Bo! zénbat? ballé guzitík, úngi. Geñeá, ballé're... guzitík, ètor giñúzte²⁹.

- Eta ballean bertze errotarik ez zen?

Ez! bueno, Olondrítzen, Olondrítzen bàña... gútti iten tzen án.

- Orduan Errotik eta Lintzoaindik eta, Uretakora zetozen?

Bái-bai-bai; Errótik eta Olondríz te, Eznóstik eta Aintxuétik eta Ardáiz-tik eta, Loizútik eta Urníza ta Gurbízar ta oék, ta Zilbetítik éré... bai.

- Beti ere bide hertsietarik, mandoz eta...

Ori bái-bai-bai-bai; màndoe**k**ín da astòakín dà...

- Zenbat denbora hemendik hara? hamar minutu edo?

Lénago joaten tzará!... amár minuturá? áise joaten tzará.

- Oroitzen zara errota nolako zen?

Bu**f**! nólakoá, pues zeá, kanále bát ini taó? pres át? etxèra sartzeán? ta geró árrie zutén, iòtzekó.

- Eta pikorra non botatzen zen? eta...

A! ba! ori'ré, ezpé**r**e? orí ez tzué, botàtzen tzutén, pues, bákizu, kajòn bat bezalá? arráutzen tzutén bí zakuék? granó? garíe edo oloá? tze... ze emàten tzinué? ta geró? pues, máten tzekoté... palànkatík? tirátu... bueltáka.

- Errotariak, zer kobratzen zuen?

Láka erràten tzúte kèntzen tzuéla, erréguindéko? pues almúte bat; ama-séi almúte báitu erréguek... àitu zu orí? esàn dizút?

- Bai, kajon bat, ezta?

Bai, amaséi... pues bát, erréguindéko bat. Edòzein tzué, gèlditzen tzue-lá? beretáko.

- Horri erraten zitzaion 'laka', ezta?

Bai, láka, bai.

- Hura da kobratzen zuena eho-lana egiteagatik...

Bai, óoori bera.

- Eta nola erraten zitzaion berari, eiherazaina edo? 'molinero' nola erraten da?

²⁹ Gine(n)'en hikako alokutiboa dugu hau. Berriemaileak, Yrizarrentzat galdekatu genuenean, *ginduzte* eman zigun.

Euskéraz? errotazáia, emén errotazáia; etsáin e Erróta dèitzen ginué betí...

- Zenbat kajon-klase ziren?

A! án ez!... orí, errèguindekó? pues, egòten tzén? pues, kajóna; geró... erre-guék? ogèite bí kilo.

- Erreguak...

Bai, bañá... amaséi almúte³⁰, négúrrie. Au dá, zé errain dizut? pues áu da errégue? pues, almúte itzèin tzé? pues, óla.

- Eta zein bertze kajon zen? erreguerdia ez zen?

Errèguerdíe eré? bai, errégue ta errèguerdí? ta... zer? kuartála, e?

- Zenbat kilo erreguerdiek eta kuartalak?

Errèguerdiek? pues amáika kílo, ta kuartalak itzèin tzuté? pues, bóz kilo ta érdi, èo... séi kuarto gúti.

- Hori zen txikiena?

Ez; almútea, láka kéntzen tzutena; déna, amásei; errèguek dú amaséi.

- Eta almuteak zenbat kilo?

E! almutéak? pues, kilu bét e'érdí... ór nunbáit; eztá ere, eztá allegatzén, kílo bat t'érdí.

- Horietako bati bertze zenbait lekutan erraten dakote 'garaitzu', ezta?

- Ba! garaitzúe, garáitzue dá pues... kuártala; bañá garáitzue zé? óla... mienbrékin, da bértze oiék? pues, betí olékin ibili in zíre: erregué, erreguerdie, kuartála, almútea...

- Oholekin?

Olékin bäi, tablá, tabléki. Bàña... egòten tzen orí? pues, òri dá... óri, mienbrékin inik.

- Nola (erraten) zaio 'mimbre'ari?

Mienbré? emén... emén erdaráz, 'tapaculo' erràten degú (sic), ta... órtaik. Mienbréa dá... zúmëa, zúmea, edo errámoa eré, bàña ori dé... tziztedune dá, tapakúlo erràten dugúne.

- Nola? tziztedune?

Erdará, erdaráz tapakúloa; da... lár bat; aldé denák, déna tzintzé...-kin, tzintzékin déna. Ta... azáltzen dú lore bát eta geró formàtzen dá... ólako... lén yaten tzén ori; orí? onduík? óri... górrí-gorrie paratzén da. Berdeán ez, bérde-bérdea, bàña geró, béin onduz geróz? gorrí-gorri-górrie, ta barnèan dú, diamánt ttar batzuk.

- Eta horiek bota egiten dira?

Kláro!

- Non harrapatzen zenituzten lahar horiek?

Óiek? ba! pues, ésietán.

- Eta erreka ondoan eta?

Bait'ére, bai, báibai.

³⁰ Julián Rubio Lópezen GN-n, *Unidades de capacidad para áridos* epigrafepean, zera dakusagu: *Robo, 28,13 litros*, alde batetik, eta *Robo de trigo, 22 kilogramos*, bestetik. Azken honen haritik, erreguerdiak 11 kilo lituzke, kuartalak 5,50 eta almuteak, zeina kuartalaren laurdena den, 1,375.

URETA

Santiago Agorreta Garde

Hontaz eta hartaz (1984)

- Eultzia ez da jada egiten hemen...
Ez, orái já ere.
- Orái Nafarroa guztian ez da egiten lehengo gisan...
Ez, ez... ez; eztákit, iguál nonbáitt? iguál izéin de... zerbáit ultzìtzeunténa iguál, nunbáitt, eztákit nun.
- Ez dut uste, dena makina berriekin eta...
Bai... bai, bai.
- Aditu dut Burgos aldean edo, zerbait egiten ote duten...
Bai, izén daiké, izén daiké.
- Inguruko herrietan arreba batzuk omen dituzu...
Ta, kláro! geróo... Irúñen eré báut bertze arrèba bát.
- Bai, guti gorabehera, adin berekoa, ezta?
Bai, gaztéago, gázteao báí; beño bíde diré ní beño... zárrao, Esnòsköá? ta Mezkíritzen daóna. Geró? ní néiz... irúgärrena.
- Baina Esnozkoak ez du jakinen lehen aipatu forma horiek³¹ zuk bezala, e?
Bái-bai; klaró! án eztúte euskéraig iten batré!...
- Ez, ez dute egiten, ez.
Ez, ez, Esnótxen éz, Esnotxén... eztakít izéin den nórbait. Bueno, nìre arrébak bádaki euskéra, ez, atzéndu etzáio iñen áise beña... eztá bertzéik.
- Eta hor, Mezkiritzen, ezagutzen dut kuxetak egiten dituen gizon hori, Marcos Saragueta. Horrek ongi daki euskara, ez?
Orrék? bai, bai.
- Askí dut berarengana joatea? iruditzen zaizu?
A! báí-bai, bai.
- Edo hobe izanen da beste norbaitengana?
Ba! éz-ez. Orí... orrén adínsu o... badíre zénbait, o iguál orí biño gaz-téxagó; orí izéin da... zarrénétaik euskéraz dakiéna... báí-bai.
- Behar bada horrek jakinen ditu forma horiek...
Bai, bai, izén deiké, báí-bai.

Lur lantzen, ereintza dela-eta (1989)

Zé in bear dén? lurrá konpondú leník, àu tzeó... iník brabánaekin, ta geró berríz? pastú... rotábatória deitzen dúu, orí... lenáo etzé orrén izéna euskeráz ta...

- Rota-...?

Rotábatória; ròtabatór... orí, orrék? bértze izen bat biàr zué euskéraz, bañá, orrék, lén ez báitze, ta... errámienta oétaik; orái, ta... geró, orái, altzúrrekín ziletú? ta, bueno, bòta diót mînerál puxkat eré, ta lén ongá-rri ere bòta ginekó³², ta... làndu óndöan? ongàrrie botá? ta, barratú? ta,

³¹ Lehenxeago mintzagai izaniko adizkera batzuk, alegia.

³² Hona, ia-ia jarraian, bere barnean *-io-* zein *-eko-* (orainaldian *-ako-* genuke) darakusten adizkiak, lagun batek berak emanak.

nastén da... orrekín ta konpòntzeán? ta orái, zilétu? ta bóta patáta? ta... tapátu.

- Hori da guztia?

Orí da, bai.

- Eta zenbat denbora behar du hazitzeko eta?

A! pues, sortzéta iguál... eztákit, ilebéte bat urbíl, bai, bai, ilebéte bát nolá-nai, pastíko du, bai. Geró? geró bear dá xorrátu, lúrre bíldu pixkét? ta atrátzen bádu... belárra edo zerbáit? kendú...

- Nola, eskuz?

Orí? bai, emén éskus. Orí, éz atrátzeko orái botátzen dioté... eztákit nola errán, erbizída ero, ta... orduén? orái makínekín erèkitzeúnten... tokiétan? gelditzén da lúrre bílduík? ta uré ya eztá ukítzen patatá atrá e ártio. Botátzen tzaëó? éz atrátzeko belarrá? ta geró, éz eritzéko... patata ére, botátzen tzaëó zerbáit? ta yá, ba! Orái, badíre... gàuze gúziek e, lanían aitzéko... al bézin gúti, o itéko, gizòn baték lan áundie o ánitz o eztákit nola errán. Aláxe(n).

- Eta hau, alor hau duzue patatatako...

Bái-bai, au; bueno, ez, badúu... bértze puskét ere erekiík, beña áu... emén, etxéra urbíl? pues...

- Eta hau etxerako da edo gehiagotarako ere bai?

Ez-éz, ta áu étxerakó, bai, ta áu... biar dúu urté guzién... bai. Ta emén, iguál atrák- daiké... etxéko beño gexó, beña gúti.

Basurdeak (1989)

- Basurdeak agertzen dira inguru hauetan?

Basúrdëak? bai, ibíltzen díre emén úrbil, eta... emén, onára iguál eztíre torríko beña, emén urbíl balín bediré erekiík? orái parátzen tzaioté... alàn-breá? ta...

- Bai? paratzen duzue?

Emén parátui taon bezála, azièndendáko?... basúrdendáko iguál.

- Paratu behar duzue, ezta?

Bai, bai, paratiár da, ezpéren... idúri dú... gúti diréla? beña... nóizepénka tórtzen dá bakàrron bát? ta, usètzen badá, geró, tòrtzen dá...

- Fite, maiz edo...

Bai, bai, klaró, eunóro ez beña bí egúnteík edo, ta itén du yanaldí? ta, ondátu pàtatérrie.

- Eta ez zarete ibiltzen ehizean?

Eizién? orái eztá libré iltzén, orái... miña geró? bai. Nik, afizióne pixkét baut èskopetaikín biña, biar dá... askí e... ibiltzekó, oén gibeletík eta, galtzén da dènbora aundi? ta...

- Bai, eta nekosoia ta...

Bai, jája! ta... protxú gutí atra.

- Inoiz harrapatu duzu basurderen bat edo?

Bái-bai, béin o bí aldiz il izen dút, óla, eméngo erríkoekín juán ta...

- Haragia jateko ona da, ez?

Bai, bai, yatéko óna da bái, bai.

- Azken urteetan ugaldú dira? bideak pixka bat itxi eta...

Bái ta, len, zenbáit urté e... izen dá? eztírela beña orái, orái badíre, ta... eztákit zergatík? e, izen diré... azkéneko urté ebetan? fránko; álaxen

San Migel ermita (1989)

- Eta ermita hori?
 Ori? San Migél... San Migél ermíta da.
 - Egiten da festa?
 Bai, bai, San Migél eunián!
 - Zer egiten da?
 Zer? èunéán? denbór óna balin bedagó? màten dúte méza or, bai; bertzéik ez.
 - Herria erromerian joaten da? gurutzea eramaten da? edo...
 Ez! éz-ez-ez-ez, bátre, ez, bátre; méza eiten dá? ta, eztá (...) déus e;
 bakár-bakarrik.
 - Zenbatera dago? hoge bat minutu edo?
 A! errítik? bai, ogèi minúto? ez, gútiao; amár minutután joáin deé errítik,
 orrára bedére, nik usté...
 - Eta hemendik, gehixeago?
 Eméndik bai, biña bueno! eméndik eré joan dáike, emèndik txuxén? ta...
 - Herritik pasa gabe, Mezkiriztik pasa gabe...
 Bai, eméndik eta... sagóie oiétan barná? joàten dá ala.

GERENDIAIN

Catalina Linzoain Zilbeti

Esaldi bat euskaraz eta bi erdaraz (1984)

- «Zilbèti, érrí óna dá baña éz bèti», que es buen pueblo pero no siempre.
 Quiere, entiendo yo que dice así.
 «Sopa en vino no emborracha, pero alegre la muchacha».
 Que había unas canciones, no sé cómo son... «Por San Juan comerás leche
 y por San Pedro requesón».

Sanjuanetako suaren inguruko leloa (1984)

«Sàrna fuéra, ezkábía kánpora, ártoa Fránziara, gária Espáñara» decían,
 en vasco. Pues, el tri-, el maíz a Francia, el trigo a España, quiere decir eso.
 Ezkábía? alguna enfermedad o será, ezkábía kanporá?... ezkábía kánpora, ár-
 toa Franzíará? gária Espáñara.

«Markesaren alaba» kantu txit ezagunaren oihartzunak (1984)

Sebero Iturrino mutrikuarraren 'Markesaren alaba' kantuaren oihartzu-
 nak honaino zabaldu zirela jakiteko balio digu Andere Catalinak, 1984an, 97
 urtetan egonik eta euskaraz mintzatzeko ia-ia gai ez zela, kantatu zizkigun
 estrofa edo estrofaerdi hauek.

Harritzekoa da, urte asko eta asko euskaraz mintzatu gabe egon ondoren,
 zeinen ongi kontserbatu zituen, xehetasun batzuk gorabehera.

Kantatzen hasita, aurrenik 3. bertsoaren lehen erdia kantatu zuen; ja-
 rraian, 11. bertso osoa; ondoren, 13.a, hau ere osorik; eta bukatzeko, 14.a,
 osorik hau ere:

3) Markes baten alaba / interesatua / marineroarekin / enamoratu.

11) Amaren malizia / korreora jua ta / Antonio egiltzela (= hil zela) / in zion karta / Juanitaren tristura / maite izan eta / engañatu du beste / gezur bat esanda.

13) Ama ez neri esan, (zuzenduz:) erran / orrelakorikan / ez baitut bestengana / amoriorikan / ezin alegra leike / nere barrenika(n) / komenientzia ona / egonageatikan³³.

14) Utzi alde batera / orrelako lana / ezpaitut nik ikusten / zu bezala dena / nai baduzu zu artu / onra eta fama / giatuko zaituzte / aitak eta ama.

Inauterietan (1984)

Jarraiko lerroetan idatzi duguna 1984-12-26an, Andere Catalinaren ahotik entzun eta zuzenean orritxo batean idatzi genuen, haren 97. urtemugaren bezperan³⁴.

Ta garái, ta garái / Txìngar píxkat éz man náí / San Gregorio está en la puerta / Esperando a la respuesta / Con un papelito blanco / Que le reluce todo el campo / Somos pobres estudiantes / Que venimos de estudiar / En una mano cinco dedos / En la otra tres y dos / Una limosnica por amor de Dios.

... .. / Txìngar píxkat éz man náí (no querer dar un poco tocino) / Ta garái, ta garái / Txìngar píxkat éz man náí / Si no nos dan las gallinitas pagarán (¡probarían gallinas si no!...) / San Gregorio está en la puerta / Esperando a la respuesta...

Hitz hauek ere bildu genizkion: artxitu (ahuecar la lana para hilar), burtxina, kuxéta, supaztér, larátz, kanibéta.

Bautista Azparren Urrutia

Luzaiden ikasi kantua, errezeitatua (1986)

Y cantaban en el frontón, en el Labrit, alguna vez. Unos dicen ‘Katarín ttùku-ttùku’ y otros dicen ‘Katalín ttìpi-ttìpi’. ¿No ha oído usted cantar esa canción?

- No.

Katalín txìpi-tìpi
Katarín ariná
Zéntana³⁵ sàltzen dúzu
Dózena xárdiña
Amárna marabédi
Prézió yakiná
Ta ezpáitire sáldu
Zoázi altzína.

³³ Hau kantatu ondoren zera gaineratu zuen: *Que no se alegraba... aunque estaría en buena conveniencia.*

³⁴ Leloaren lehen zatiak Arrietako Saturnino Etxamendi artzibartarrak behin emanikoa oroitarazten digu: *Larái ta larái, tzingár pixk'át eztrate man náí* (FLV, 113). Bigarrena, San Gregorio aipatuz hasten dena, Artzibar bereko Azparren herrixkan errezeitatu zigun Agueda Bizkaí zenak (ZU III, 101).

³⁵ ‘Zenbana’ da hori, noski.

Její! esa misma canción le aprendió a ése. Cantaban en Valcarlos; no sé si pronuncio bien o mal...

- A ver, repita otra vez, pero ¿sabe con música?

Sí, solía cantar en... en la taberna, en Valcarlos.

- A ver, cántelo usted... (damurik, errezitaturik eman zuen berriro)

Txatarín ttùku-ttúku... unos decían 'Katarín ttùku-ttúku' y otros dicen 'Katarín ttìpi-ttípi', sí, txatarín ariná, zénbana sàltzen dúzu, dózena txardiña. Amàrna marabédi, prézio yakiná, ta ezpáitire saldú? zoazí altzina.

Digresio ttiki bat eginez, honen antzeko zerbait duela 40 urte inguru, Izabara ezkondu León Cebrián uztarroztarrak idatziz bidali zigula esatea dagokigu. Leonek, testutxo eman aurretik, zera idatzi zuen:

Recuerdo de una canción que aprendí en el Pirineo francés, en Mauleón, que es así:

Catalin Catalin, Catalina Lina, zomana salduzu, docena sardina. Oguey ta laur sos, da precio eguina, nay baduzo baduzo (sic), bestela zuza.³⁶

Inauterietako leloa (1986)

... txárrak il duté, tzíngar píxkat man diguté! (barrez). Cantábamos... en las puertas, nos juntábamos, eso los viejos nos enseñaban, sí, íbamos por las puertas con el... así como ahora, pasas por las puertas y todos lo hacen? pues recogen dinero, hacen la merienda de carnaval. Entonces, los críos? pues llevábamos un palo, un kerrén o así, un asador y nos daban trozos de tocino y longanizas y... huevos y dinero también. Luego hacían una merienda todos juntos. Y después en las puertas, en vasco... bueno, en castellano también pero (...): Iñúte, koxkóte, tzérri txár bat íl duté, tzíngar píxkat emán diguté!

ESNOTZ

Daniela Esain Olondriz

Inauteriaz (1987)

- Nola erran duzu ibiltzen zirela, etxez etxe?

Bai, bai.

- Zer egiten zuten?

Ya... ya recogían, huevos, longanizas...

- Ea erraten duzun euskaraz...

No, ya digo que se entorpece, se ha olvidaö todo, sí.

- Erran duzu, inauterietan, jendea ateratzen zela etxez etxe, ezta? eta zer egiten zuten?

Geró? geró iten tzutén, beéndua o... aféria, déna; eso hacían.

- Biltzen zuten zerbait?

Baí-bai, arrótze! txistórrak, ta... díruä; ta orí.

- Eta horretarako zer eramaten zuten? saskia, gerrena edo zer?

Bai, gerréna, xáskia, alfórja... déna! déna! Lenáo, érrri guzietán iten tzuté, klaró! ta... geró? ya dejaron eso después, eta aurtén? igín... igitén?...

³⁶ Azkueren *Euskalerraren Yakintza*-n ere (4. Lib.), antzeko bertsioa dugu: *Kattalin ttitun ttarun, Kattalin ariná zzenbana saltzen duzu dozena sardinä? – Amalau marabedi, prezio yakinä – Nik ez tut bear eta yarraí zan aítzinä* (AN).

- Ibili dira?
- Bai-bái, errí gúzietan.
- Zerbait beztitzen? nola beztitzen ziren?
- Nóla qué?... be!... disfráz gúti! baña... zerbáit i(b)íltzen tzuten eré.
- Nola erraten zitzaion? mozorroa edo...?
- Bai, bai; disfrazar, se hacían disfrazar algo, sí.
- Eta merendua, non egiten zuten?
- Ostátuan, ostátuan iten tzuté, bai.

Sanjuanetan (1987)

- Eta San Juan bezperan, su egiten zen?
- Lenáo bai, lenáo itén tze emen; atárien, ètxe gúzietan, ta... itén tzuten ogéra, eta geró, xáltöa. Eztakít... 'sárna fuèra'; aquellos ya decían.
- Hori erraten zuten?
- Bai, bai. Aurrizpéin (sic) ta, Aurítzen eta, o! yardúkitzeunte báí, ahí ya conservan el vasco.
- Hemen baino gehiago bai?
- Bái-bai-bai, ta aníz bai, conservan, ya, zérbait... Baña émen ez!

Talo eta gatzainez (1987)³⁷

- Geró... emén? biltzen tzén ta... ártöa también, ártöa. Geró, urá... úra eré er(r)èmaten tzén... èrrotará, ta geró iten tzirén, tálöak, ta èsniékin, urá... yatekó agústöa, górkí oná, ta olá... alá iten tzíren, gáuzak.
- Bai, bai, ongi kontatu duzu...
- Bai-bái, alá iten tzüte. Géro, emén biltzen tzé también... gatzáñak, ta tanboléan, erréak, érre, eta geró? hala! familia guziák, arratséan?... a comer castañas. Eta geró? èsniá táloaikin, bei.
- Ona zen?
- O! báí-bai, ya lo creo... ya lo creo.
- Etxe guztietan izaten ziren behiak?
- Bái-bai-bái, etxe guzietán, bai. Ordúen? ainbèrtze beák ez, gútti! baña, bueno, etxé guzitán bai; gèò beórrak, beórrak ete también, baiétz... ardíak, ere báí, áuntzak, también... pues óri, óri. Baña, a!... es una pena, se ha olvidado todo.

Lorenzo Bizkai Erro

San Martín eguna (1988)

- San Juan bezperan, zer egiten zen zu mutiko ttarra zinela?
- San Juán ez, emén... San Juán... San Martín duú gu(k); San Juán ez, San Martín³⁸.
- Eta egun horretan, zer egiten da?
- Antes? e... fié-, féstak! pero orái ez; oái? orái San Migél egúnean.

³⁷ Testu hau, duela denbora gutxi, gure ZU-an agertu bazen ere, hona dakargu oraingoan ere, herri honetan ditugun laginen urritasunak zertxobait ezkutatzeko.

³⁸ Gerorxago, baina, 'San Juan bezpera'z mintzatu zen.

- Ze festa egiten zen?

Pues... yàñ ta edán? ta, pixkát... dántzan. Però, betí... euriá? o èlurrá, ai zé, betí... ta, ee! orái? pero orái ez, ez; orái San Martín, denbóra gaixtoa zé, elúrra, elúrraaa!

Herriko balizko euskaldunen inguruan (1988)

Y tú también ya sabes en castellano ¿verdad?

- Bai, baina jakin nahi dut hemengo euskara nolakoa den, Erroibar guztian ez baita igual, Aurizberrin eta hemen ez da berdin egiten...

A!... éz-ez-ez-ez-ez.

- Aurizberrin egiten dute, pixkat, Aezkoan bezala edo...

Aézkoan bezála, eee! bai, bai, bai.

- Hemen ez...

Éz-ez-ez-ez; ézta ebéko, emén eztá yardúki já ere! já ere (...); eméngo gáz-tia ebék ez, eta... píxkat ník, eré to-... bear báda irú o láu, gi-, nére...

- Adinekoak?

Adinékoak? píxkat! entendítzen pix-, yardúki? eztá ere.

- Eta Iruñean edo Burlatan edo...

Ez-ez-ez-ez... nada, já ere, já ere, já ere.

- Hemendik hara joanik, bakarren bat izanen da...

Sí, bai, bai...

- Bai? bada baten bat ongi dakiena?

¡Hombre! bai, bėti, bėti.

- Inor ezagutzen duzu?

Or, badá, errí ortan, Lintzoáíña, Linzoáin; ór badakité bai, Linzoáin bai, Linzoáin, ta... Aurizpérrian ere báí, badákite, pero emén ez; já ere! já ere!

- Baina Esnotz honetako inor ez ote izanen Billaban, Burlatan, Uharten edo?

Éz-ez-ez-ez.

- Inor ere ez?

A! bai, orí bai, bai, ta ùxkalduná? ez. Éz-ez-ez-ez! já ere, emén... já ere!

Urteberriz festarik ez (1988)

- Eta hemen, Urteberriz, ateratzen zineten kantari?

Bėti! pixkát bai! píxkat pero gútti ere! gútti!

- Ze egiten zenuten hemen?

Orduán? pues ordián, orduán etzén, ètzen lána! lána! lána! lánëan! bėti lánëan! eee! dibertitzén? já ere, já ere. Iéndétan? pixkát bai, partída bat o bída, muslári, mus... músra (sic). Béste gañerákoan? jai, jai³⁹.

- Baina ateratzen zineten kantari? edo...

Ez-ez-ez-ez, já ere, já ere... emén já ere, jaë. Fiestá San Martíñ eúnëan? píxkat; gelditzén dan gañerákoan? já ere.

Sanjuanetan (1988)

- Eta San Juan bezperan ez ziren egiten suak etxe atarietan?

¡Hombre! bai, ordúan bai, Bai, bai, bai.

³⁹ Lehen erabili 'ja ere' bera, bokalarteko *r*-a erori ostean diptongatua, antza.

- Nola egiten zenuten?
O! sùba pixkát eité? ten... xaltát-, xa-... bri-, brincando, e?
- Brinkatuz?
Bai, «Sarnán fuera! sárna Gipúzkuara, gàri ta ártöak Espáñara» (barrez).
- Nola, zer erraten zen?
«Sarnán fuera, gàri ta ártöak? Espáñara; sarnán fuera, zórriak Gipúzkoara –zórria que es el piejo ¿verdad?– zórriak Gipúzkoara, gári t'ártua? Espáñara».
- Bai? Gipuzkoakoak gaixtoak orduan...
Kláro! (barrez)... klaró! «zorriak Gipúzkoara! gàri t'artóa? Espáñara» (barrez).
- Hori erraten zen, e?
Bai, bai, bai... ordúan gáztiak! gáztiak!... Jentiá, xúa äitten dié, errián? emén, xu bát? errián, goití? bértze at, bai. Dénak eztugú, dénák ez, elkárrekín ez, bíde, bí kuadrilla.
- Eta su egiteko zer egin behar zen? egurra bildu?
Ba! te... Ramón, Eyéndean Rámo? kartzé-, karazí? ba!... prozesioàn itéko? ramos, ta sobrántëak? orduán, gorátu, ta aékin? xú in, bai. Yo, ya, si... si estaría ya mucho contigo ya aprendería el vasco (barrez).

Francisca Zilbeti Ardaiz

Ondoko lerroetara andere honi bilduriko esaldi batzuk ekarri ditugu. Arrietan sortu Saturnino Etxamendi artzibartarraren emaztea zen honek, senarra galdekatu genuen 1981-92 urteen arteko epean, esku hartu zuen tarteka, inoiz iruzkin bat edo beste eginez.

Esnozko herriko gure datuak urri xamarrak izanik, esaldiotatik lagin-sortatxo bat aukeratu eta hona ekartzea otu zaigu, nondik edo handik zerbait jakingarri atera daitekeelakoan. Hona, beraz, haren esku hartzearen zenbait lekukotasun⁴⁰:

Atsálde oník! otzá, otzá... frío / Górki... e! géro eré joain gará / Báí baña orái? gutí, gásoliná... káριο, káριο dagó ta, eztáike / Aurízpérrriik... o Aurítzen; bai, errirá juatén tze / Beldúrria ematen dira, abión ta... déna, juatéko.

Ni banáe mezará; sàrri ártio! / Eztakí, ez, juaitén?

(Orreagako prozesioan egon ote diren): Bai, eón gina, gú ere, bàña... Aézkoaiki(n).

(Franciscak senarrari): Pilótara étzara juán, guré sémeaikí? / Tòrri dá nekátuik, sémea; orái siéstara juán da / Bai! ya lo creo! zú paño obéki!... útzazu, útzazu!

(Inurriak txoriari): Txóri papogórri fanfarróna. (Eta txoriak): Txinúrri lépaméru, figúra gáixtoa... Sí, porque tienen el cuello delgadíiico, las hormigas.

(Zenbat familia Esnotzen): Zórtzi; ór dié, denák. Án dao, gèldi-géldia dágo; bàña... orái? yénde gutti dá.

(Zenbat lagun): Zenbát? amár o améka; étxe bateán? gizon bat; bertzoán? gitzón bat; bertzoán? áma-seme; bertzoán? eztákit, alá dire; gúti, familia gúti.

(Urteak noiz bete): Amaséi eguneán, nik... lauètanogéi. Kási... edád baten nagó. Óngi gará, gustóra gaudé, semèaikí(n).

(Uretako lagunaz): Ángo nagusiá? bai... labètanogéi ta... bát edo bída. Eujénio, bai, Uretákoa / Aquel vasco también bonito es, el de Ureta; me gusta mucho a mí aquél, muy limpio, sí.

⁴⁰ Hauetako batzuk gure «Artzibarko aldaera...» izenburuko saioan agertu ziren (FLV113).

(Euskara dakitenak zein adinetan): A! níor, níor eztakí... dénak gázte diré ta, orái eztakité já ere. (Zaharren artean agian) - Ba! orái eztiré zarrák, gú giná zarrák ta ètorkí, tòrri gärá, éje!... onára; orái dénak gázte! (Eta Olondritzen eta holakoetan?) - Éztakít, éztakit án, an eré... eztíre familiak eré, bída edo eztákit zér den. (Herri txiki batzuk badira hor) - Esnótz, Aintzióa, Oróndriz, Ardáiz, Érro, Zilbéti, Lintzoáin, Bixkarrét y Meskírítz... Valle de Erro. (Mezkírítz eta Lintzoainen badira batzuk) - Esos, los mayores ya hablarán, sí, unos con otros, pero los chiquitos no hablan nada.

Íraute, írautre... íautre decían, sí. Ya oía eso, íaute, sí / Edérki bestítu, àstoá... / Orí? kerrénak, paràtzen diré... kerrén ¿ya sabe lo que es? un asador, kerrén le decían allí / Ta geró, denék? denék... ateátzen, denék bateán? atrátzen, esto... karríkará? / Ez, etzíre enfadátzen, ez.

Áur txikiak, badákizu ze erràten dirá? ondrátuik: «Onará, e zétara tòrri zará onará?» - Y... «Onára? orái... egótéra; enauzú?» - Y... «Bai», me ha dicho.

Yo no puedo cantar porque tengo la garganta cerrada, pero algunos versos ya sé: Amáren malizía, korréorá juan tá, António il tzéla, ein zún kartá⁴¹.

(Beste kantu ezagun baten hondarra ere eman zuen): Yósten ére badákíte baña, árdoa edáten obéki.

LINTZOAIN

Segundo Torreá Usoz

Ardien eritasunez eta bizkarroiez (1986)

Trapá⁴², badakizú zer dén?

- Ez.

Orí, sofóko oi, sofóko oí dutén ardiék trapáikin... oék eztié sendátzen. Ill è bear dá? nai tzúne emàten al dakozúte? irèuneunté... urté bat igual, bëña azkènekóz iltzén dire; geró ta fláköago, gerò ta flakoó? ta ségitu íteunte. Orí de nik kasí nuen... gáixtoa: trápa. Geró? patéra, máingu; màingu eré egóten díre zenbáit.

- 'Cojera', ezta?

Kojéra, ta... sèndatzen díre.

- Nola?

Bo! ázido puñetèroekí te men zutén.

- Nola, nola?

Óla... bóta ortáik, likído ortáik? ta...

- Zein likidotarik?

Kàgoendíez! oláko... katxárro atzuk díre, botélla txár batzuk. Ta, fenikól ortáik eta botàtzen dakóute, ta azazkálak... móztu, eta odóla atrázi o, ta onná delá odóla atrátzea ta óla, óla sendátzen díre. Bëña... denbòra anítz eoten diré máingu, bai.

- Eroturik ere paratzen dira zenbait aldiz...

Bai, bakár zénbait, bakár zénbait, gútti eta orí...

- Nola da eritasun hori, edo zertatik heldu da?

Eztákigú, zertaík tortzen dién... ník ez.

⁴¹ Zatitxo hau lehen aipatu 'Markesaren alaba' izeneko kantutik aterata dago, eta hurrengo letreroa, berriz, 'Donostiyako iru damatxo' delakotik, oso ezagunak biak.

⁴² O. Ibarren *EEH*-n zera dakusagu: trapa: iz. ardién gaitza, arnasestua <Enfermedad de las ovejas que se manifiesta mediante el jadeo>. *Baitugu ardi batzuk trapaikin* (Mez).

- Buruan ez zaie ateratzen xomorrorik edo?
 Géro, iltzén tuzúleik? adárren... kófa órta, izetéunte árrak, ár bat, ár zenbait.
 - Adarren kofan?
 Kófan, bai; muñetáik adàrretán bai.
 - Kofari nola (erraten) zaio erdaraz?
 Kópa... ‘cueva’, eta... en ese hueco.
 - Eta hor zer ateratzen da?
 Ár zenbait, algún gusano; órte berekó? bádu gusáno.
 - Eta hiltzen direlarik, ikusten dira?
 Bai.
 - Eta bitartean hor, barruan egoten direnean, min egiten dute? kalte?
 A! seguró! ortáik eròtzen dié... seguró.
 - Harrok ze izena dute?
 Árra, gusano! Ba! aquí pocas e... muy pocas, alguna que otra, se vuelve loca. Te geró, formàtzen tzaizkioté líkidoak.
 - Gero, eile artean izaten dituzten...
 Kapárrak.
 - Horiék nola jaiotzen dira edo, nola egiten?
 Kóño! illárreka oietán... illarréka bakízu zér den?
 - Bai, ‘brezo’ ezta?
 Oietán eré tortzen díre, ilàrréka... kláro! óetaik lòtzen zaizkió dui kébe! kapárr oék gárbi. Geró, txupétzen dakoté, le chupan la leche, o esto... la sangre, y... zéntzua.
 - Nola erraten da ‘chupar’?
 Txupétu, odóla... txupétu odóla; olá bilten-ten diré kaparrák, eta geró, andítzen díreláik? óla, azí egitén? eròrtzen díre... te íltzen diré.

Ardi-moxgoa, arrazak... eta bizkarroiez berriro (1986)

- Eta eskilatzen denean, maiz ateratzen dira?
 Ordúen bai, bai, esquilando... con el frío se caen todos y si cae alguna borrasca se quedan gáizki.
 - Esquilar, nola erraten da?
 Móztu.
 - Ardi-moxtea, ezta? edo ardi-moxgoa edo...
 Bai, árdi-móxkoa.
 - Zuk moztu duzu?
 Bai, bai.
 - Eta mozteko zer egin behar da? ia kontatzen duzun ongi...
 Moztéko, guk, lotérezí duté láu zángoak, kórd’ateki, ta geró, purdì aldétik? gibèl aldétik? ordík asten dá, áitu nik. Ordík así? ta, akabàtzen dá... lépöan.
 - Zenbat denbora behar da ardi bati ellea (artilea) mozteko?
 Ajájajá! según albídedeá; zenbaiték iten tuzté, bèrtze zenbaiték beño lenáo.
 - Baina, guti gorabehera?
 Aaa! en un cuarto de horea (sic).
 - Ordu laurden bat?
 Ez, ez! kuártöa, kuártoa, kuártoa⁴³; ordú kuarto ateán? itén tzen.

⁴³ ‘Laurden’ hitza ez da ohikoa hainbat eta hainbat lekutan. Oroimenean dugu, erdarazko ‘cuarto’ hori dela eta, nola galdetu genion behin Uztarrozeko Fidela Bernati: *Nola erraten da ‘la una menos cuarto’? eta hark nola erantzun zuen: Oren bakutxa menos cuarto.*

- Zerekin mozten da?
- Arkuréxak... arkuréxekin; con tijeras... pero francesas. Ba! francesas y españolas, aquí hay muchas, es que los afiladores andan... arkrúxak.
- Eta 'afilador' nola erraten da?
- Txo-, txórrazoleá. Tórtzen diré entziérro onata... Iruñetik.
- Zenbat kilo artile ematen du ardi on batek?
- Íru... íru kiló t'éra eta ará.
- Noiz egiten da moxgoa?
- Sanpédrotan, San Pédro ingúru ortan.
- Eta gero, artile horrekin zer egiten da?
- Orí? sáldu iten dúu, eztágit, Bartzélónara o orráta emateunté.
- Eta hemen diren ardiak zer adi-klase dira?
- Medátta⁴⁴... látxa. Eméndik beittí diré marínek, blancas, txurí-béltzak.
- Eméngoak diré, óla, mazkárroak.
- Eta mazkarroak zer-nolakoak dira? latxak?
- Látxak, emèndi goittí? látxak.
- Eta mazkarroa, zer da?
- Mazkárroa? pues, béltza, èrdi béltza. (Andre bat:) Blanca y con... algo ya tiene negro; y las lachas son todo blancas.
- Eta ardi horiek, itakañak edo badituzte?
- Itekáñe, bai.
- Nola ateratzen dira horiek?
- Je! ande los cuernos; adárren ondoán atrátzen tzaizkioté óriek sórik, bakár zenbait, bèña guttí kustén da orai. E!... ói éztakít, illerréka... kapárre tzár oetaík bizítzen diré.
- Itakaña eta kaparra, gauza bera dira?
- Bái-bai, gáuze bera dá; kapárr aék egiten deé itékaña.
- Non egiten zaizkie? zein lekutan?
- Adárren óndoan.
- Leku bigunetan...
- Bai, bai. Ta ór ez báiteke-ta arraskátu, pues ór, ór gelditzen tzaizkióte, bèña... gorpútzean baliméute júnto (...), eta...
- Eta hori goxatzeko, zer ematen da? preparaturen bat edo?
- Bai, ólako líkido oetaík botá? ta... botátzen ditugú.
- Eta azalaren artean ere beste xomorro batzuk egiten zaizkie, zuldarrak edo...
- A! zuldárrak? bai, oètatík... bèña gútti ikusten dá orái, aspáldin ikúsi bét e.
- Horiek non egiten dira?
- Bizkérreän.
- Eta nolakoak dira?
- Zöldárrak; pues, ár batzúk. Itén tzaizkioté bultó atzuk, ta búlto uré... ertsítzen baúzu? atrátzen dá... ár bat. E! séndatzen dire yá.
- Aise ateratzen dira; ez da medikamenturik eta...
- Bái-bai! ematen dakoté, medíkaméntue.
- Zerekin egiten da?
- Medíkamentue? óla... líkido zerbáit, e? betérinarioák ematéunte. Orái badié bértze... orái eztúte itén.

⁴⁴ 'Oveja lacha' da hori, Erro herriko Jose Villanuevak, 1987an, *menatza* eman bazigun ere (ZU III, 87 orr.). Villanuevak zehaztasunak eman zituen: *eta menatzei (erdaraz) lachas*. Azken hitz hau, beraz, erdal hitza zen berarentzat.

Kare edo kisuz zerbait (1986)

- Hemen egin izan da kare edo kisua?

In? in izén da; orái eztá iten, ez.

- Zuk egin duzu? edo badakizu nola egiten den?

Ník e... èztut ín beña, sugerríketan àitu néiz, iten... iten dunári.

- Kontatzen ahal duzu nola egiten den karea?

Bai! norbáitek dakí orái! sugérrie bóta, eín zíló at; tapàtu uré? ta ín atákak, ta léio at.

- Nola?

Léio at! eta leibàrzéi⁴⁵ bóta súdegírrie! bóta... barnéra⁴⁶, ta, denboráikin? aék errétzen dielaík? errétzen diré... eta, kisé eitekó, arrí betzuk; botá? ta, arrí aék kiz?, kizu in értio? bóta sugérriek... iten gintué. Geró? errétzen tzélaik, jira ta.

- Baina nondik ateratzen zen? kea ateratzeko-eta hor bazen...

Atári artáik, leibártzai... esáten tze. Sugerríä... andik sartú? te geró xé andigado⁴⁷, iten. Kéa sagár (sic) bat da.

- Eta zenbat denbora behar zuen?

Oi! iguál bíde-iru eún, súten eotén tze; be! gabáz t'eunez. Gabáz eré... berdín aittiar tzindué zu arrí botatzen; ùtzi-ùtzi arrí zér tráza, e?

- Zer egiten da, ikatza bezala edo?

Bai, iguál-iguala; ikétza... ikétza déna tapatzén da, beña... orréi? léi bat ùtzen tzekoté ola. Léio at ín? ta leoátik bóta eurre.

- Bota zer?

Egúrre, galdéra.

- Eta kisua, noiz geratzen zen eginik?

A los tres días; irú... iru eúnen burúko o olá. Orí? ta étzakít, noiz, eta geró ùtzi ozterá? ta geró atráztén tzen.

- Eta sugarría nola edo zerekin botatzen zen?

Pse! éskuz! atáriatik sartúz.

- Ikatza egiteko, aldiz...

Beltzá? aék eztú... eúrrik! (zuzenduz): egúrre dú, eztú árriik, beña kiséu itekó árrie bakárrik, egúrrik éztu.

- Ze harri klase da?

Arríe... emén báda, bai, zúrie; arrí zúri bet; ta ór... ór béiti.

Sanjuanetan (1986)

- Hemen zerbait egiten zen San Juan bezperan?

Bai, otákak bildú, mutìko gazték? gauétarako mutìko txarrék? orái're itéunte. Ta géro, óla, súde... sue ín? ta, yáuzkatu: «Sàrna fuéral!».

- Eta zer bertze erraten dute?

Be! zé erraten duté ba?

- 'Ezkabía' edo?

«Ezkàbia kanpóra eta... gránoa gure etxéra» o eztakít ze... aláko zerbait. Ai! éztakit, orí étzazula pará, èztakit... ník nóla iten dén ere.

- Eta urik ez zen biltzen?

Kéba!

⁴⁵ Hitz hau 'leiho + aurre + zain(tzailea)' batetik ote dator?

⁴⁶ 'Bardera' aditzen ustu dugu hor.

⁴⁷ Horrela aditzen uste dugu; 'sue andiago' ote da hori?

- Ez? hemen ez da izan iturriren bat sarna edo beste zerbait sendatzeko?
Errótik beittió, bai.
- Bai? non?
Or, eta Ardáitze bitártio, emén. Eta ordík juan bearreán, eméndik juàten bazáte... San Juán iturríe, badá or.
- Non? Gurbizar inguru horretan edo?
Bai, Gurbizárko... ónddo ortan.
- Haraino joaten zen jendea?
Len, leén bai, erràten diréte, ník eztut záutu, ez; bèña joàten bide zíre lenáo.
- Zertarako zen on ur hura?
Je! bixtèindákó ta, onná bidéz edérki.

Herritarren goitzenik ez, baina bai zenbait jentilizio (1986)

- Inguru honetako herriek badute izengoitirik, moterik edo hola?
Ka! (...), erruárrak, lintzuaindárak –áu de Lintzoáin–, gerindárak –Bixkárret–, mezkiztárak –Mezkítz–, aurizpérriak, aurizperriárak –Auzpérri–, t'olá. Ta Burguete? Aurítz.
- Auriztarrak edo?
Auriztárak!

Elurte handiak ezagutua (1987)

- Elurteren bat ezagutu duzu?
Elúrre báí, elurr aundíe bai. Elúrre óla... emén bereán, olá, àte goittí edo'ré bai, ezín átra etxétik eta.
- Eta herria isolaturik geratu? zenbat egunez?
O! iguál... zázpi eunéz, bíde oek ertsík eta... niór etzéla atratzén. Géro... Erróra dèitu t'ára joàten tzíre, abrékin, óla, mandoékin, zaldiéki...

Ogi egiten (1987)

- Géro ordúen... ogíe iten tzé etxean; bádakizu zér den ori.
- Bai, badakit egiten zela, bai; zuk egin duzu edo ikusi duzu egiten?
Bai, zèrtan e gùre etxeán eíten tze, bai.
- Nola egiten zen? lehenengo, orea eta...
Bai, ba! artésa, artésa zé ola... ta amákin? artàn masatú.
- 'Artesa' erdal hitza da; euskaraz nola? 'oremahaiá' edo?
Éztakit... artésa; erdáraz o euskáraz artésa da orí... báí-bai.
- Eta nola egiten zenuten?
Pues án orátu? eta geró... ogíe e paatú? arròztu kamietéki? ogí txar batzúk.
- Ta (...) labèra sartú? pàl'atzuekí? ta idúritzen tzeikiúleik erréik tzeudelá? oná-ta... ejéje! íten tzíren.
- Eta labea prest egoteko, zerekin pizten zen?
Adarréki(n), adárta karrí bear tze. Egúrrek o, èzta sártzen.
- Ze egur-klase edo zen?
Bágöa.
- Labea garbitu behar zen lehendabizi?
A! bai, eskóa atekí; eskóa at... zurézko éskoá patzuekí? garbitú.
- Ogiak zenbat denbora behar zuen barruan?
Bo! órdu bete o olá, izéin tzue, sègun síue nola zeón edo...

- Eta aldi bakoitzean zenbat opil sartzen ziren?
Pues orí're oitábórtz, oitamár bat inen tziré.

Oihaneko piztiak (1987)

- Oihanean ibiltzen diren piztia gaizto horiek, zein dira?
Basúrdëak, basáuntzek. Basáuntze, bádakizú zer dén?

- Bai, 'ciervos', ez?

Sí, y gamos; de esos hay bastantes y hacen mucho daño.

- Baina horiek Kintoan ibiltzen dira, ez?

Ba! te yáö, mugènte béite Kintó oi're; áu mugente á Kintòaikí, ta tòrtzen diré ándik.

- Eta hemendik hurbil jaten dute?

Boj! sagoétan sagòetaík, ta... sagóëa bákizu zér den?

- Ez.

Péntzia.

- A! saroia, saroia, bai.

Geró, patátak, ór erèkitzen duté góitti, zen. Artú au, òndo áu, eta oláxe menèazi zuté, atrá, gamúek, eta geró, geró zabá-, múñue yán? ta, lastóa útzi.

- Nola ateratzen dute?

Aguáikin; artú lástöa? ta tirétzen tzuté góitti, te geró, begíratu olá? ta geró? patatá yan.

- Hori gamoak. Euskaraz nola da?

Gamo... ciervo, gamo...

- Bai, baina euskaraz, 'ciervo' eta 'gamo'?

Basáuntze. Gamó? gámoa... ta jabalíne? basúrdia. Emén gazté oék, dénak, ya emígratzatzen dire, biñá? gamó oek ez túzte utzi néi, iltzéra; dañúa itéunte beñá, amigo, la Diputación manda más que nosotros.

- Eta beste piztia batzuk, ttarragoak-eta?

Azérie... ta tajúdoa.

- Honek badu bertze izena: azko....

Azkóna.

- Edo azkonar edo...

Azkóna, azkóna; konéjöa, érbie, 'liebre', 'perdiz' ez, epérra; yagoík eztaít.

- Eta marta eta fuina eta...

Oétaik gútti de.

- Zeozer bai?

Bakár zenbáitt e beña... arràs guttí, garbítzen baitié dena!

- Eta erreketako batzuk, 'nutrias' edo, hemen ez da?

Ézta, emén ézta oietaík, ézta.

- Eta beste batzuk ttipi-ttipiak, oilategietara-eta sartzen direnak...

Erbíunídia... erbíunídia.

- Horri erdaraz nola zaio?

Paniquesa.

- Eta 'comadreja' ere bai, ezta?

Bai, oiék gaixtóa tire.

- Badira halakoak?

Bái-bai-bai; badíre baité kútsie, bai, bí oik. Oé pai, badutèna kútsu lékua etxéra, sártzen déna... ardí zenbáiti kosk ín edo, les da igual, errápetik, eta... gáltzen tzuéla errápia. Órduen? gómak? gómak, óek gomák... bádakizú geo,

papél ta góma baitíre, ta erruéda... autóen, automóbiletik. Oétaík erré? erré-tzen baituzú órti? eta juàten dié urrun, urrín ortan, etzuté⁴⁸ eon nai. Ta urrín orrekí joàten diré ta, óla iten dugú! oitáik erré.

- Neumatikoak, e?

Neumátikoak, y... ropas viejas. Pero aquí, aquí la caza hace falta, porque aquí cae nieve...

- Segi, segi euskaraz; elurra botatzen du eta...

Elúrre botatzén du te... gárbitzen die anítz! eta, bertzenáz? e, debékatu ziotí? (sic) ta olá, bizíek... arrápatzen tuzteláik? egía errain tzizuté.

- Badira ere beste batzuk: lepahori eta lepazuri; 'marta' eta...

Márta, fúñek... eta burtzintza, burtzintze.

- Eta beste batzuk, arratorien gisakoak baina arboletan lo egiten...

A! bixárrak.

- Bai? badira?

Badailtzé, bai.

- Zuk harrapatu duzu inoiz halakorik?

Balínbä! balínba.

- Nola harrapatzen dira?

Pues, olá, an dúte arítze-zílöa, ta, makíle txár batekikí? (sic) t'egurréz ziréutä.

- Makila batekin zirikatuz edo?

Bai, txòtx batéki? eta, iteunté? gau-go-go-go!... kéndue zílo ta. T'eró? artú... bèrtze abár bat lùzeagókoa? ta arékin... arékin atrázi, ta... aterátzen? ta, búrua... albáz burúa arrápatzera. Ta, ez bázara fío (...), paràtzeuzú... bonéta o pañól bat o éskuen? ta orí.

- Eta haiek akabatzeke?

A! áise, abíllaren... kòntra bereá? burúe xeátu.

- Eta gero, kozinatu ere bai? erraten dute mokadu goxoa dela.

Bái-bai, goxóa, arrónt góxo. Geró uríne, uríne badu úmo, pa la reúma dicen que es bueno... (guri:) Erán tzazu, eán tzazu, hale!

- Eta zartagian-edo paratzeko, behar da lehenik biloa kendu?

Bai, kixkorrátu súen eta... bilòa kendú, kanibetà atzuekín, rastáka. Ta, orí... kixkorrátzen baduzú, kentzen dú, tzáo larrué.

- Eta burtzintzak, harrapatzen dira?

Bai, tíruan.

- Horiek goiti ibiltzen baitira...

Bai, árizketán.

Suge eta arrain txikiez (1987)

- Sugerik-eta, ikusten da hemen?

Sugíak badirá, kútsie.

- Zenbat klasetakoak edo?

Oétaik, bibóra oetáik...

- Gaiztoak dira horiek?

Bai, bái-bai.

- Baina horien zitzadak inor hilarazteko adina ez, ezta?

Eee!... eztá nior íltzen, éz ere.

- Eta errekan zer dira, txipak edo?

⁴⁸ 'Eztute' bide da hori, orainaldian, baina idatzi bezala aditzen dugu argi eta garbi.

Bai, txípak baño... àndixeagó, bèña... gútti dé. Bai, garbítzuté ta andík; orái berean (...) Soroáingo erréka, Soroáingo erreka beirátzen dá? ta ordúan beittí te... orrará?

Gerendiaingo euskarak nongo eitea ote (1987)

- Gerendiaingo euskarak zeinetarik du gehiago? hemengotik ala Mezkirizkotik?

E... Gereíngo euskéra? emèngoáikin, ník uste.

- Bai? antza gehiago?

Mezkírizkóa... Mezkízkuá? bear badá, obéxeagó da fíte; ór ya badá uskédun ánitz, Mezkítzen. Oék Aurízperrin iníkoekín bai, bèña Gerenddiéngöa... Lintzóaiñeki(n), bai.

- Hala uste duzu, e?

Bai, nerí alá iduritzen tzaidé, eztákit.

Musean erdaraz (1987)

- Musean nola aritzen zineten, euskaraz ala erdaraz?

Erdáraz.

- Baina aspaldiko denboretan, euskaraz jokatu izan duzu?

Ba! guttí bai; ez, lenágo... lenágo akáso.

- Gazte zinelarik eta orduko zaharrekin eta hola?

Bái ya, bèña musían ez; yardúkien bai, aitzén giné... bèña músian ez, músian erdáraz beti. Eztùzu ikustén? letrák eta denák... erdáraz zeudelá?

- Bai, baina, zaldiak eta erregeak eta...

Bai, orí bai.

- Edo 'paso' errateko, edo 31 edo 'pares', 'duples' eta gauza horiek ez?

Oitaméka.

- Eta 'pareak' eta, horrela erraten zenuten?

Olá saten duté⁴⁹.

Haur-jolasak (1987)

- Zu, mutiko ttarra zinelarik, zertan jolasten zineten karrikan-eta?

Bof!... txurréba, badákizu zer tzén? makílle... makíl bet ártu eta ín... óla, bastóna bezála, makúr bét e... puntén? ta, pilòt'atzuékin, te árei yóka, alá; batzùk arpatú? ta bèrtze atzúk emén? ta, orí ere báí, àitzen giné. Ta eskòndikótan.

- Zaude, zaude, nola deitzen zen hori?

Txurréba, txurréban.

- Azkenean badu -n, txurreban...

Bai, txurréban.

- Eta makila hura zerena zen edo zerez?

Ba! pues, edozèin makilé orduèn tzé!

- Urritze edo?

Bai, bai, urritze, makúrtzekó... zutén? urritze. Kóño!... áu bezála iguál!... olá.

- Makila forman, edo bastonaren forman?

Bai, eta olá artú eméndik? eta nók arátago bóta ta, óla, jóta, yo.

- Pelota batekin? edo...

⁴⁹ Ustez hemendik kanpoko aldaera izan arren, berriemaile honek ere, Mezkirizkoak bezalaxe, '(e)san' erabili zuen inoiz edo behin.

Pelóta átekin, pilótai yó, txùrrebáki(n), ta nók botátzen tzuén altzí-, urrunógo? arék ireztén tzue ta óla! Cuanto más fuerte... le pegas y más lejos iba.

- Zenbatenaz azkarrago, e?

Bai, ta urrunóo... te óla.

- Nork ematen zion hasiera partidari?

Urrúndero tirétzen tzuéna, arék irézten tzue.

- Baina, hastean? nork botatzen zuen lehenbiziko?

Lemexíkõa? a! óre... suértera bezála botá, ta, nóla ártzen tzituén arék...

- Eta suertea nola botatzen zen?

Iguál óla... txótx txar batzukín? ta èztakít, karrèra artzen tzúna? o abièraz-ten tzúna? o óberén lo que es.

- Nola erran duzu? zer txiki batekin?

Xotx... txotx, ba! un palico chiqui-chiquito.

- Eta harekin zer egiten zen, bota?

Ez, ártu! bàtek bertzeaí. Eta geró... nók artzen tzuén txikiéna? uré lemézik yo, arék lemézik yo; konpréintzeuzu orái?

- Bai, orain bai. Eta zer beste jolas erran duzu? 'escondite' edo?

Bai, etxé... xokoétan nóizbait; íte bát, paràtze ziotén? parétan bezála, 'bále'. Oí? tà orrén... nórk jotzen tzuén urá? arék irèzten tzuté.

- Jolas honek ez du izenik euskaraz?

Ez... altxátu! altxátu; orrék, 'a escondite'.

- 'Altxatu' erraten zen?

Bai, áltxa, altxá zaitte!

- Bai baina, nola erraten zenuten 'vamos a jugar al escondite'?

Guazén eskónditera!

- Altxatzera, ez?

Ez.

- Eta orduan bat geratzen zen paretari begira eta bertzeak, artean, altxatzen ziren...

Bai, altxátzen tziela.

- Eta jakiteko nor geldituko zen paretari begira, zer egiten zen?

Ta góri e... aéxtian erràn dizuténa, txóx xarrá... arràpatzen tzuéna, úre lenbízik paràtiko zé, ta géro... nók galtzen tzué? edó nor tórtzen tzén lenáo? arék ireztén tzue; ondárrik geldítzen tzená? arék gáldu.

- Eta bazen guk, txikitan, 'donar' erraten genuena? «Madre e hija, fueron a misa, se encontraron, a un francés»... «Zu 'para', zu paretaren kontra». Horrelako zerbait egiten zenuten?

Bai.

- Eta zer erraten zenuten? 'dona-dona' edo zera horretan?

Bat, bíde, íru, lau, borz, sei, zázpi, zórtzi... kòntatú.

- Zenbat arte edo?

Amárr ártio odo⁵⁰... ogéi ártio o ségun zenbat tziré!

- Baina ez zenuten erran bezalako kantinelaren bat erreztatzen?

Ke!... ez, ez.

Otoitzak eta doktrina erdaraz ikasi (1987)

- Eta zuk, txikitan, ikasi zenuen euskaraz erreztatzen? aitagurea eta...?

⁵⁰ Asimilazioa bide da hori, aurreko eta atzeko *o*-en eraginez.

Bai, bai, badákit biña, éz ginue... béti erdara!

- Eta doktrina nola, euskaraz ala erdaraz?

Erdáraz.

- Erdaraz hemen orduan, e?

Bái-bai, déna erdara!

- Apeza nongoa zen?

Aétza.

- Aetza? eta ez zuen euskaraz irakasten?

Ez!... lòtsarázi.

- Eta zuk pixka bat, aitarekin edo amarekin edo amaxirekin edo, ikasi zenuen, euskaraz, aitagurea eta hola?

Bai, eúskara! emén bát-, baite diré euskéra! Géro... sàrtu ziré... guàrdia zibíllek? ba, karabinèro oék? ta oiékin dénak erdaráz? ta, adiós! galdu zé euskéra.

Korpus eguneko prozesioaz (1987)

- Korpus egunean egiten da, edo zen, prozesioa?

Bai, orí... lenágo ere íten tze prozesiónia, ta orái're bái.

- Konta, konta ezazu zer egiten zen, lurrean ezer botatzen zen, eta...

Belárra, xúnkek erráten dákotéla; óiek botá, karrikén? ta, apéza retratzá-lle, ta funtzióna itetekó (sic) xunk aék artú te edá an? úrek; ala àrtzen tzúte.

- Nola? nola erran duzu?

Funtzióna izetekó? uréz garbítzen emán xunk áek, karríkeko... áek, belarr áek. Ya... eztúte eman giò.

- Xunkoak nork hartzen zituen?

Bakótxak bèren pártia, gúk gèuren atárien eta bertzé-, bertzéna, bèren atárien, ta bérek... bakóitxak berá.

- Atari guztietan izaten dira xunkoak?

Bai-bai.

- Edo erreka ondoan?

Éz-ez, atári gúzietan, or agái o, etxétaraño, orráaño, izèten dá bai.

- Xunkoak ez dira biltzen erreka ondoan?

Óietaik, belàrr oietáik!

- Baina belar horiek ez dira yunke...

Ba! belàrr oetaik? bòta píxket; olá itten-ten tzé.

- Eta gero, prozesioa, nola ateratzen zen? paratzen ziren aldareak bidean?

Bai, al-, àltariá? or, etxé ortan ataríe, ta, òrraráño (...) baia, lenágo juàten tzén béitti artaráño; ya géro or geldítu zén.

- Bide... zera, karreteraraino?

A! karrèteraño éz e, étxe... eskín oètaráño! bèña orái ez, orái geldítu izèten da. A! orái ézta alletik ére! erríek eztié juatén lén bezalá!...

- Zenbat aldare paratzen ziren?

Bat.

- Nola egiten zen? nola beztitzen eta...?

Néskek, kartzén duzté sandu étzuk èlizetík? eta òr paratú? te Sànto Krísto at eta... géro tèla atzúk? ta... ya está. Ta geró eíten tzutelaik? e... pròzesioá? kéndu.

- Loreak ere paratzen zituzten?

Loréak ére bai.

- Eta etxeetan paratzen zituzten maindireak edo zerbait?
Liótan, lëótan... zàbal atzúk? ta... bákizu zer dién, sàbanák!
- Onak? linozkoak edo? nola erraten duzue, 'lino' edo nola?
Sí, de lino, sí, se ponía; cada uno lo que tiene... liñó? líyuä!... líyoa!
- Eta apeza, nola joaten zen? zerbaiten azpian?
Éz-ez, óñez!... kantúz.
- Zer eramaten zuen eskutan?
Libúrua... libúrua.
- Eta 'custodia'? bedeinkapena-eta emateko?
Monagílloak; monagílloa éztakizú zer dén? monagílloa; áiek eré emàten
tzuté zerbait.
- Bai, kustodia da, eguzkiaren antzekoa, badakizu...
Bai, kustódia erràn dakoté.
- Eta palioa badakizu zer den? paliorik bazen hemen?
Bai, bákarrétan ibíl néiz ni... lágun értian.
- Eta kantuz, ez?
Ba.
- Zer kantatzen zen?
Be! mézako kantu gútzia.

Sorgin-kontua (1987)

- Hemen, sorgin-konturik aditu duzu?
Lenáo... lenágo erraten tzúte beña, déna gezurré!
- Bai, badakigu, baina, zer kontatzen zuten?
Eméndík, or dá ugèldea! eméndik etxéa ta áinbertzeaño; ugèldera... ùgel-
déra juàten tziéla bañátzera, ba... garbítzera, bákitzu. Zenbáit juan tziréla ta
arrópak utzí zuztéla? peñ áten gañan, ta sorgín bétek emán tzizkiotéla. Ta...
útzí zutéla bulúzirik. Yá déna gezurre zén!
- Hori da dena? hemengo oihanetan edo lezeetan bizi ote ziren edo...?
Éz-ez, éz tzue... Emén badíre kué-, kób-, kuébak; leránoztárrek erràten
tzúte, gúri erràten tziúte, e? lòtsatiátik, an baziéla ta ez arrimetzéko ta. Bèña
egúndéñó... árek kusí ní ez eré; baittút láu...-tan úrte ya.
- Ez duzu sekula ikusi halakorik...
Órai yéndeá, espábiletu dé, éztu... éztu ginéstatzen astòkerietán (barrez).

Orreagarako prozesioa (1987)

- Eta hemen erromeria edo beila edo... nola erraten duzue?
Bai... romería.
- Beila edo?
Báilia? dántza?
- Ez-ez-ez, 'peregrinación'. Orreagara edo?
A! bai, Orreará? bai, urtéan bein, máyoan.
- Zer egiten da?
Ta, peniténzia, bákizu zer díren? gurùtzekí?... oañík juàten diré eméndik
fránko.
- Zerbait beztiturik? tunika edo?
Bai, tuníke bélz bat.
- Zu ere joan izan zara?

Bai, béin beño yaotan.

- Oinutsik? ortutsik? edo...

Éz-ez.

- Bakarren bat, behar bada, bai...

Bai, bakárron bát dabílle... urtútsik beña gútti, emaztéki zenbáitt.

- Eta zer joaten zen, herri hau bakarrik edo ingurukoak ere bai?

Ingúrukoák ebé (sic). Emén, Zilbèti t'Erró? Elòndriz te Esnós? ta Bixká-
rret, ta Bezkíríz (sic), dénak. Ezík, balléa? balléan dénak, bátian, èta kendú...
Aurizpérrí kendúte; Aurizpérrí? berá bakarrik, áiek etzúten náí ez, ez, onéki,
bálle ori.

- Baina Aurizberri ere Erroibar da...

Bálle de Érró da, bañá aék... aníz badirelá? ta orreátik, nauté ez, beréxiik.

- Eta hemen zer, esperoan egoten zineten? beheitiko herrietakoak noiz
etorri eta, haiekin batera joateko?

Ez, ordúe errán? ta, eméndik karretérara atràtzen díe, onára éztie sartzen;
eméndik karretérara atràtzen diré ta, án espératu t'aék etòrtzen díe lenaó?
ta, oík (...) ere báí, án espéran. Ta geró ordík goití, dénak bateá. Ta géro
Bizkarrétekuák, aék espèratzeúte an, berríz, karretéran, juan ártio emengóák.

- Badira kilometro batzuk hemendik haraino...

Ze? Orrèaráño? bai.

- Igual hamabost bat edo...

Ba, trez-, izéin die.

- Eta nola joaten zineten? kantuz, errosarioa erreztatuz, edo nola?

Kantúz? te betí, bakár zenbáit bazé errosàrioa ematen tzúna, eta...
errosàrioa errezatú?

- Apeza ere joaten zen?

Bai, bai. Apéza béra, èrri gúzieterakó.

- Herri bakoitzak eramaten zuen bere gurutzea?

A! ba, orí bátek.

- Eta ze ordutan abiatzen zineten? oso goiz?

Goizéko séetan o olá, yaikí? te, zazpietáko... zazpietáko o olá, ra!

- Egun argiz, e? maiatzean...

Bai, ta atsáldean tortzén tziré berríz... sèetakó? etxéra.

- Eta bidean gelditzen zineten nonbaiten almortzu pixka bat egiteko?
edo...

Bai, Auzpérríko bállean; almórtzatzéko ordu érdi bet eo óla utzí? eta géro?
Orreága allegatú? ta án berríz, nai zuénak itén tzue, ta geró mezára.

- Ze ordutan zen meza?

Amábietan, ta geró? mezàtik atrá? ta, buèlta atzók. Géro, berríz elizerá? ta
géro étxera.

- Elizatik kanpoko aterbeetan jendea gelditzen da bazkaltzen?

Bai, nai zuená izen ya, nai zuèn lekuén, denbóla (sic) óna ezkeró? nónnai.

- Eta bazkaldu ondoan, elizara berriz salbea edo despedida egitera?

Baikí; geró salbéa errezatú? t'étxea.

- Euskaraz zerbait kantatzen zen? Amabirjinari kanturen bat euskaraz?

E! órduen éz.

- Lehenagoko urteetan igual bai...

Bai, lenáoko urtetán iguál.

- Bazkaria eta almortzua egiteko, zer eramaten zen?

Ba! bakótxak zukéna! ájaja!... Kóño! xinger púxket, màgra púxket, eta óla.

- Eta arratsaldean, etxerako bueltan, berriz ere gurutzearekin eta tunika beztiturik? edo orduan ya ez?

Bái, bai, beztiturík bai, berdín entrènatzéa bídean, berdína, déna berríz, tuníke ta gurútte ta déna; déna artzen duénak an bérean entrégatíar du, bakótxak bere érrien.

BIBLIOGRAFIA

- APAT-ECHEBARNE, A. [Irigarai, A], 1974, *Una geografía diacrónica del euskara en Navarra*, Iruñea, Diario de Navarra.
- ARANZADI ZIENTZIA ELKARTEA-ETNOLOGIA MINTEGIA, 1984 eta 1990, *Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa (EAEL, I eta II)*, Donostia.
- ARTOLA, K., 2011, «Artzibarko aldaera deitu izanaren inguruan (4 - Ipar Artzibarko laginak: Arrieta)», *FLV* 113, 261-325.
- 2014a, «Artzibarko aldaera deitu izanaren inguruan» (eta 9 - Aditzaz zerbait Elkanoko aldaerarekiko erkaketan), *FLV*, 118, 393-435.
- 2014b, *Ziorditik Uztarrozeraino, Nafarroan, euskararen hegoaldeko mugetan barrena, 1983an*, Donostia, Aranzadi Zientzia Elkartea, Munibe 34. gehigarria.
- 2015, «Aurizko aldaeraren inguruan (Aurizko eta Orreagako euskararen lagin batzuk)», *FLV*, 119, 61-108.
- AZKUE, R. M. de, 1947, *Euskalerraren Yakintza* (4. lib, 334 or.), Madrid, Espasa-Calpe, S. A.
- 1969, *Diccionario vasco-español-francés* (repr. facsímil), Bilbo, La Gran Enciclopedia Vasca.
- BONAPARTE, L. L., 1863, *Carte des sept provinces basques montrant la délimitation actuelle de l'euskara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés*, Londres.
- CAMINO, I., 2003, «Hego-Nafarreraren egituraz», *FLV*, 94, 427-468.
- 2004, *Hego-Nafarrera*, Iruñea, Nafarroako Gobernu.
- CAMPION, A., 1971, *ORREAGA, Balada escrita en el dialecto guipuzcoano. Acompañada de versiones a los dialectos bizcaino, labortano y suletino y de diez y ocho variedades dialectales de la región bascongada de Nabarra desde Olazagutía hasta Roncal*, Bilbo, edición separada de *La Gran Enciclopedia Vasca*.
- ECHAIDE, A. M., 1989, *El euskera en Navarra: Encuestas lingüísticas (1965-1967)*, Donostia, Eusko Ikaskuntza.
- EUSKALERRIA IRRATIA, 1990, *Nafarroako euskaldunen mintzoa*, Iruñea, Nafarroako Gobernu.
- GAMINDE, I., 1985, *Aditza Ipar Goi Nafarreraz*, Iruñea, UEU.
- IBARRA, O., 1995, «Cispamplonés hizkeraren inguruan», *ASJU*, xxix-1, 267-318.
- 1996, «Erroibarko lexikoaren gainean», *Euskera*, xli (2. ald.), 929-973.
- 1997, «Erroko testu argitaragabe bat eta beste batzuen iruzkina», *FLV*, 75, 265-282.
- 2000, *Erroibarko eta Esteribarko hizkera*, Iruñea, Nafarroako Unibertsitate Publikoa.
- 2007, *Erroibarko eta Esteribarko Hiztegia*, Bilbo, Mendaur bilduma, Euskaltzaindia.
- INTZA'R, D., 1927, «Esaer a-zarrak», *Euskera*, vii urtea, iii-iv, 4-16.
- 1974, *Nafarroa-ko euskal-esaera zarrak*, Iruñea, Diputación Foral de Navarra.
- IRIBARREN, J. M., 1984, *Vocabulario navarro* (nueva edición preparada y ampliada por Ricardo Ollaquindia), Iruñea, Institución Príncipe de Viana.
- PAGOLA, R. M., ALKIZA, E., BEOLA, A., IRIBAR, I., eta IRIBAR, J. J., 1996, *Bonaparte ondareko eskuizkribuak - Hegoaldeko goi-nafarrera*, Bilbo, Deustuko Unibertsitatea (Deiker), Euskal Ikaskuntzen Institutua.
- PIKABEA, M. L., 1985, «Expresiones temporales en el habla coloquial del valle de Erro», *Euskaltzaindia, Euskera*, xxx (2. ald.), 227-232.
- RUBIO LOPEZ, J., 1963, *Guía de Navarra*, Iruñea, La Acción Social, 94.
- SARAGUETA, P., 1979, «Mezkiritz (Erroibar)», *CEEN*, 31, 5-36.
- 1982-3, «Mezkiritzko etxe barnea», *AEF*, 31, 31-48.
- 1984, «Mezkiritzko langintza», *AEF*, 32, 115-134.
- SATRUSTEGI, J. M., 1987, *Euskal testu zaharrak*, Iruñea, Euskaltzaindia.

- YRIZAR, P. de, 1985, «Aparición y desaparición de las formas verbales en *-ako-*, *-eko-*, en el alto-navarro meridional», *Aingeru Irigarayri Omenaldia*, Donostia, Eusko Ikaskuntza, 257-290.
 – 1991, *Morfología del verbo auxiliar guipuzcoano*, II, Donostia, Euskaltzaindia.
 – 1992, *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional*, Iruñea, Euskaltzaindia.

LABURPENA

Erroibarko aldaeraren inguruan (1 – Erroibarko ipar aldeko mintzairak)

Oraingo saio hau ere Louis-Lucien Bonaparte euskalariak utzi zigun mapa miresgarria gogoan prestatu dugu. Saioan Erroibarko ipar aldeko sei herritan bilduriko laginak dakartzagu, zeintzuek, Erroibar bereko beste herrietakoekin eta Esteribarko gehientsuenekin, printzearen arabera betiere, Erroko aldaera osatzen zuten. Irudipena dugu ezen, gu grabatzera iritsi ginen hizkera hauek, adin handiko lagun batzuen artean soilki iraunaraziak, hurbilekoek kutsatuxerik zeudela, Auritz-Orreagako hizkerak alde batetik, eta Artzibar zein Aezkoako ibarretakoak bestetik.

Giltza hitzak: Hego-nafarrera; Erroibarko aldaera; euskara; dialektologia.

RESUMEN

Acercas de la variedad de Erro (1 – Hablas del norte del valle)

Hemos preparado este trabajo teniendo en cuenta la clasificación dialectal contenida en el admirable mapa de Louis-Lucien Bonaparte. Se publican aquí materiales recogidos en seis lugares del norte del Valle de Erro que, junto a los del resto del mismo y la mayoría de los de Esteribar, conformaban, según el príncipe, la variedad de Erro. Parece que estas formas del habla que nosotros llegamos a grabar, empleadas sólo por unas pocas personas de avanzada edad, estaban algo influenciadas tanto por la de Burguete-Roncesvalles como por las de los cercanos valles de Artzi y Aezkoa.

Palabras claves: Euskera navarro meridional; variedad de Erro (hablas del norte del valle); dialectología vasca.

ABSTRACT

About the variety spoken in Erroibar/About the Erro Valley variety (1 – The speech of the north of the valley)

This contribution has been developed bearing in mind the dialect division portrayed in Vascologist Prince Louis-Lucien Bonaparte's admirable map. Materials collected in six locations in the north of Erro Valley have been gathered. According to the Prince the speech of said locations constitutes, together with the speech of the rest of the Valley and that of most of Esteribar, the Erro variety. It seems as though the forms of speech that we managed to record, which were spoken only by a few aged speakers, had been to a degree influenced by the nearby speeches from Auritz-Orreaga on the one hand, as well as from Artzibar and Aezkoa on the other.

Keywords: Southern Navarrese Basque; Erro Valley variety; Basque dialectology.

